

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlâk Bunalımı: Fuhuş Meselesi*

Kemal YAKUT**
Aydın YETKİN***

GİRİŞ

Fuhuş, Osmanlı toplumunda özellikle savaş ve isyan dönemlerinde daha da yaygınlaşmakla beraber her dönemde mevcuttu. 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren ise iyice yaygınlaşmaya başladı. Osmanlı bu dönemde ilk defa yabancı ülkelerden borç para almış, ülkede geçici de olsa bir refah ortamı doğmuştu. Bu ortamın etkisiyle Padişah Abdülmecit, saray halkının eğlencelerine müsamaha göstermiş, sarayı örnek alan paşalar ve beyler de konaklarında hemen her gün eğlenceler tertip etmeye başlamışlardı. 1853-1856 yılları arasında Kırım Savaşı nedeniyle çok sayıda Fransız ve İngiliz askeri de aileleriyle birlikte İstanbul'a gelmişlerdi. Saray, devlet erkânı, Fransız ve İngilizler'in eğlence anlayışlarından halk da etkilenmekteydi.¹ Ayrıca Kırım Savaşı'ndan sonra İstanbul'a pek çok savaş esiri nakledildi ve bunlar yerleştirildikleri yerlerde umumhaneler açmaya başladılar.²

* Bu makale Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 1006E131 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / Eskişehir (kyakut@anadolu.edu.tr)

*** Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Yüksek Lisans Öğrencisi/ Eskişehir (aydin_yetkin@hotmail.com)

1 Vahdettin Engin, "Genelevden Korkma Fuhuşun Gizlisinden Kork", s. 1, <http://www.akintarih.com/turktarihi/osmanli/genelev.htm>. Erişim Tarihi: 25.04.2011.

2 Rıfat N. Bali, "Yirminci Yüzyılın Başlarında İstanbul'un Fuhuş Âleminde Yahudilerin Yeri", s. 2-3. www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/mahrem3.pdf. Erişim Tarihi: 03.04.2011.

19. yy'ın ikinci yarısından itibaren umumhanelerin ve dolayısıyla hayat kadınlarının sayısında artış meydana geldi. Özellikle İstanbul'da, Suriçi, Beyoğlu ve Üsküdar'da pek çok umumhane bulunuyordu.³ Bu umumhaneler ikiye ayrılmaktaydı; gayri Müslimlere ait olanlar ve Müslümanlara ait olanlar. Umumhanelerde çalışan kadınların milliyetleri ve dinleri de farklılıklar gösteriyordu. Umumhanelerde, Osmanlı, Leh, Rus, Rumen, Fransız, İtalyan ve Yunan pek çok hayat kadını vardı. Abdülaziz Bey'in söylediğine göre bu evlerde çalışan kadınların yüzde yetmiş yerli, yüzde otuzu ise yabancıardan oluşmaktaydı. Osmanlı tebaasından olan hayat kadınlarının yüzde yirmisi Dersaadet Kiptilerinden, yüzde yirmisi Serez, Edirne ve Manastır Kiptilerinden, yüzde yirmisi Aydın ve İzmir havalisi kadınlarından, geri kalan yüzde kırkı da Dersaadet ahalisindendi.⁴

Hükümet gün geçtikçe yaygınlaşan bu durum karşısında tedbirler alarak fuhuşu engellemeye çalıştı. Ancak 3 Mayıs 1840 ve 14 Temmuz 1851 tarihlerinde kabul edilen ceza kanunlarında fuhuşu, fuhuşa teşviki, kadın ticaretini suç kabul eden herhangi bir hüküm yoktu ve bu yüzden herhangi bir ceza-i müeyyide uygulanamıyordu.⁵ 9 Ağustos 1858'de 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan iktibasla yapılan Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun ilk halinde de fuhuşla ilgili bir hüküm bulunmuyordu.⁶ Bundan dolayı yaygınlaşan fuhuşun önüne geçmek isteyen dönemin Sadrazamı Âli Paşa, 1859'da bir emirname yayımlayarak fuhuş yapanların, filinin derecesine göre 48 saatten 3 aya kadar hapis veya 3 aydan 6 aya kadar sürgün ile cezalandırılacağını açıkladı.⁷ Ancak bu tür tedbirler de fuhuşun engellenmesi için yeterli olmadı. Nitekim gayri resmi işletilmekle beraber hükümetin denetimi altında tutulan umumhanelerin yanı sıra İstanbul'un uzak ve tenha pek çok mahallinde "koltuk" olarak tabir edilen gizli fuhuş evleri vardı.⁸

Bu kadar kozmopolit bir fuhuş piyasasının bulunduğu ve umumhane sayısının her geçen gün arttığı hatta taşralarda dahi yaygınlaşmaya başladığı bir ortamda özellikle İstanbul'da zührevi hastalıklara tutulanların sayılarının

3 Şişhane Karakolu Caddesi, Kışla Arkası Papaz Köprüsü, Humbaracı Yokuşu, Balık Pazarı, Derviş Sokağı, Timoni Sokağı, Laleli Çeşme, Küçük Balık Pazarı, Tarlabası, Kuledibi, Yüksek Kaldırım, Kasımpaşa üstü, Galata, Aksaray, Çivizâde, Sena Yokuşu, Salkımsöğüt, Çukurbostan, Kalyoncu kulluğu gibi yerler umumhanelerin yoğun olarak bulunduğu semtlerdi. Umumhanelerin her biri sahibinin ismiyle anılırdı ve 'Acem'in hanesi', 'Mumcu Ahmet'in hanesi', 'Alaycı Kadri'nin hanesi', 'Keseci Hürmüz'ün hanesi', 'Kaymak Tabağı'nın hanesi', 'Langa Fatma'nın hanesi', 'Dönme Ahmet'in hanesi', 'Gül İpek'in hanesi', 'Arnavut Samiye'nin hanesi', 'Kör Emine'nin hanesi' en çok bilinen umumhanelerdi. Bkz. Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, haz.: Kazım Arısan – Duygu Arısan Günay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, 332- 333.

4 Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 343.

5 Naci Şensoy, "*Zina Cürmü*", *İÜHF Mecmuası*, İstanbul, 1942, C. 8, S. 1-2, s. 77-78.

6 1860, 1911 ve 1914 tarihlerinde yapılan zeyiller ile fuhuş suçunun müeyyidesi Ceza Kanuna ilave edilmiştir. Bkz. Ahmet Gökçen, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul, 1989, s. 14, 95-168.,

7 Engin, *a.g.m.*, s. 3.

8 Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 337-339.

da önemli artışlar oldu. Bunun üzerine 6. Daire Belediye Reisi Edouard Blacque ve Michael adındaki bir hekimin teşebbüsü ile umumhanelerdeki kadınların 6. Daire'nin nezareti altında muayene ve tedavi edilmeleri kararlaştırıldı. 5 yıl kadar süren bu yarı resmi denetimden iyi sonuç alınması üzerine Şubat 1884'te Şûra-yı Devlet'ten geçirilen bir talimatname ile 6. Daire bölgesindeki hayat kadınlarının belediyece kontrol edilmelerine izin verildi. Ayrıca bölge dahilindeki umumhaneler bu talimatname gereğince belediye memurları, hekim ve çavuşlar tarafından teftiş edilmeye başlandı ve umumhaneler dört sınıfa ayrıldı.⁹ Bu suretle umumhanelerin açılması ruhsata bağlanmış oldu.

Ancak devletin aldığı tedbirleri ve emirleri uygulayacak olanlar İstanbul'daki görevlilerdi. Bu görevliler, gelen emirleri aynen uygulayacakları gibi geçiştirme ve oyalama yoluna da gidebilirlerdi. Nitekim güvenlikten sorumlu yetkililer, gerek umumhaneleri belli mekanlarda tutmak ve yayılmasını engellemek amacıyla gerekse de güvenlikten sorumlu bazı yetkililerin hayat kadınlarıyla fuhuş yapmaları nedeniyle¹⁰ ya da rüşvet karşılığında onların fuhuş yapmalarına göz yumuyordu.

Bu durum, birtakım şikâyetlere de neden oldu. 1892'de Padişah II. Abdülhamit'e verilen bir jurnalde, İstanbul'da asayişsizliğin ve fuhşun arttığı, Zaptiye Nazırı Hüseyin Nazım Paşa'nın bu durum karşısında hiçbir tedbir almadığı ifade edilmekteydi. Jurnalde yazıldığına göre, Nazım Paşa'nın koruduğu Komiser Hüsnü ve polis memuru Şaban Efendi, sorumlu oldukları bölgelerde bulunan umumhanelerden ayda altışar lira rüşvet almaktaydı. Gözlerine kestirdikleri namuslu kadınlarla tehdit yoluyla beraber olup, sonra da bu kadınların umumhanelere düşmelerine sebep oluyorlardı. Tekliflerine razı olmayan kadınları ise birtakım iftiralarla karakollara sevk edip, evli olanları kocalarından boşattırmaktaydı. Perişan olan kadınlar sonuçta ya fahişe olmakta yahut hapisshaneye düşmekteydi.¹¹

1890'lı yıllarda kadın ticareti uluslararası bir hal almıştı. Öyle ki, 1892 yılında beyaz kadın ticareti ile meşgul olan yirmi yedi fuhuş tacirinin Galiçya'da yargılanması olayı bunu açıkça göstermektedir. Yargılananların bir kısmını Osmanlı topraklarında yakalanarak Galiçya'ya iade edilenler oluşturmaktaydı. Bu fuhuş çetesi Galiçya ve Bukoniva'yı dolaşip genç kızları kandırarak veya zorla İstanbul'a getirip, Beyoğlu ve Galata'daki umumhanelerde pazarlıyorlardı.¹² Hatta Osmanlı tebaasından olmayan bu gibi kadınlar, Osmanlı tebaasından olan bir şahısla evlendirilerek veya evlenmiş gibi gösterile-

9 Zafer Toprak, "Fuhuş", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993-1995, C. 3, s. 343.

10 Ladik kaymakamı iken bazı isnat üzerine muhakeme altına alınarak daha sonra beraat eden Mehmet Tevfik Efendi'nin, yeniden göreve dönmek istemesi üzerine hakkında yapılan tahkikat neticesinde, jandarma çavuşu, belediye reisi ve azasıyla bir olup görevleri icabı muhafaza altına aldıkları bir kadınla fuhuş yaptıkları anlaşılmıştır. Bkz. BOA, DH. MKT. Dosya No: 950. Gömlek No: 32. Tarih: 20/S/1323.

11 Engin, *a.g.m.*, s. 3.

12 Bali, *a.g.m.*, s. 5.

rek tezkere-i Osmani almaları sağlanıyor ve umumhanelerde rahat bir şekilde çalışabilmelerinin önü açılıyordu.¹³

Anlaşıldığı üzere II. Abdülhamit'in istibdat devrinde toplumun ahlaki vaziyetinin korunması zorlaşmıştı. Ancak Padişah toplumun hızla içine yuvarlandığı ahlaki çözülmeye karşı bir takım önlemler almaya çalışmıştır. Genç mekteplilerin Beyoğlu ve Galata taraflarında gezip dolaşmalarını, kadınların faytona binmesini, hatta babaları, kardeşleri ve kocalarıyla bile olsa arabaya binmelerini yasaklamış,¹⁴ kadınların sokaklarda açık saçık dolaştıklarını söyleyerek örtünmeleri konusunda titiz davranmalarını istemiş, ilgili yasağa uymayanlar hakkında zabıta memurlarınca işlem yapılacağını bildirmişti.¹⁵ Fakat Galata ve Beyoğlu taraflarında kumarhanelerin, gazinoların, balozların ve içleri yerli ve yabancı hayat kadınları ile dolu umumhanelerin sayıları gün geçtikçe artmıştır.¹⁶ Nitekim 1900'lü yılların başlarında Galata ve çevresinde 100 civarında umumhane mevcuttu.¹⁷

Tanzimat dönemine kadar Osmanlı toplumunda Müslüman kadınlar resmen fahişe olamazlardı. Gayri Müslim kadınlara ise fuhuşu icra-yı meslek edinmeyi istemeleri üzerine göz yumulurdu.¹⁸ Fakat Aksaray gibi Müslüman mahallelerinin ortasında, herkesin gözü önünde ve bilgisi dahilinde Müslüman kadınları çalıştıran, dönemin seçkin kişilerini müşteri olarak kabul eden, gizli veya devletçe ruhsat verilmiş Müslim ya da gayri Müslim umumhaneleri vardı.¹⁹ Meşrutiyet dönemine girilirken bir yandan Müslüman kadınlar sıkı bir denetim ve örtünmeye tabii tutulurken, öte yandan toplumsal çözülmeye devam etti.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE FUHUŞLA MÜCADELE

II. Meşrutiyet'in 23/24 Temmuz 1908'de ilanından sonra karşı karşıya kalınan Trablusgarp (1911), Balkan (1912-1913) ve I. Dünya (1914-1918) savaşları sonucunda Osmanlı Devleti, büyük felaketlerle yüz yüze kaldı. Art arda yaşanan askeri hezimetler neticesinde zaten iyi durumda olmayan ekonomi iyice zayıfladı, bu durum gün geçtikçe fakirliği, işsizliği ve sefaleti arttırdı.

1914 yılı ise Osmanlı Devleti için sonun başlangıcıydı. I. Dünya savaşı patlak verince İstanbul sokakları bir anda ağlaşan, ekmek bulmaya çalışan kadınlar ile sessiz sedasız evlerinden ayrılan ve askerlik şubelerine ulaşmaya çalış-

13 BOA, DH. MKT. Dosya No: 818. Gömlek No: 62. Tarih: 20/Za/1321.

14 Reşat Ekrem Koçu, "Eski İstanbul'da Ahlak Zabıtası", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 1970, C. 6, S. 5, s. 17-18.

15 BOA, İ. HUS. Dosya No: 112 Gömlek, No: 1321/L-111, Tarih: 25/L/1321; BOA, BEO. Dosya No: 2252, Gömlek No: 168880, Tarih: 25/L /1321.

16 Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, Kitabevi Yayınları, haz.: Ali Şükrü Çoruk, İstanbul, 2011, s. 191.

17 Engin, *a.g.m.*, s. 3.

18 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi, Türk Siyasi Tarihi ve Medeniyeti Tarihi*, Ötügen Yayınevi, İstanbul, 1978, C. 9, s. 272.

19 Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu (1453'den 1927'ye Kadar)*, haz.: Sami Önal, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 145.

şan erkeklerle doldu. Ekmek bulmak herkesin en büyük sorunu haline geldi.²⁰ Öyle ki gıda maddelerinin çoğu karaborsaya düştü. Hatta bir somun ekmeğin fiyatı bir günde 5 kuruştan 55 kuruşa fırladı.²¹ Peşi sıra girilen savaşlar, karaborsacılığa, istifçiliğe, kamu fonlarının zimmete geçirilmesine ve spekülasyonlara neden olmuş ve bunun neticesinde kısa sürede “*harp tüccarı, spekülasyon erbabı, 331-332-333 zengini veya muhtekir*” diye adlandırılan savaş zengini bir kesim ortaya çıkmıştı. İstanbul’un büyük bir kesimi yoksullaşırken, eğlence düşkünlüğü, alkol tüketimi, kumar, fuhuş ve kokain kullanımı giderek yaygınlaştı. Hatta sokaklar dilenen insanlarla dolup taşı.²²

1. Yaygınlaşan Fuhuş Karşısında Artan Şikayetler

II. Meşrutiyet’in 1908’de ilanı ile birlikte yeniden yürürlüğe giren anayasa da, mesken dokunulmazlığı hükmü vardı. Artık hane sahibinin izni olmaksızın hiç kimsenin evine zorla girilemeyecekti.²³ Bu nedenle eski dönemlerdeki gibi fuhuş yapıldığı bilinen veya şüphe edilen evlere baskın yapılamayacaktı.²⁴ Nitekim Kastamonu’da fuhuş yapıldığı gerekçesiyle polis bazı evlere baskın düzenleyip yakaladığı kişileri 4 ila 7 gün arasında hapiste tutunca, Dahiliye Nezareti 26 Ekim 1910 tarihinde vilayete gönderdiği bir yazıyla, yapılan uygulamanın Kanûn-ı Esasî’ye aykırı olduğunu bildirerek bu tür uygulamaların önlenmesini istedi. Ayrıca Ankara, Hüdavendigâr ve Sivas vilayetlerine de 30

20 Yavuz Selim Karakışla, “Bir Osmanlı Kadınının Hikayesi”, *Tarih ve Toplum*, Mart 2003, C. 39, S. 231, s. 133.

21 Feroz Ahmad, “Jön Türkler Döneminde Savaş ve Toplum”, *Tarih ve Toplum*, Nisan 1999, C.11, S. 64, s. 244.

22 Zafer Toprak, “Birinci Dünya Savaşı’nda İstanbul”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993-1995, C. 2, s. 243.

23 Madde 22. Memalik-i Osmaniye’de herkesin mesken ve menzili taarruzdan masumdur. Kanunun tayin eylediği ahvalden maada bir sebeple hükümet tarafından cebren hiç kimsenin mesken ve menziline girilemez. Bkz. Suna Kili, A. Eşref Gözübüyük, *Türk Anayasal Metinleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 45.

24 Komşular, mahalleye gelen bir kiracının ahlâka aykırı iş yaptığını, evine değişik insanların girdiğini anlar ise önce mahallenin delikanlılarına haber verilir, sonra mahalle imamına, muhtara ve ihtiyar heyetine söylenirdi. Mahalleyi fuhuştan temizlemek için mahalle bekçisine, mahallenin delikanlıları ile civardaki komşulara dikkatli olmaları tembih edilirdi. Fuhuş yapıldığından şüphelenilen haneye gizlice bir adamın girdiği görüldüğü anda bütün mahalleli haberdar edilirdi. İmamın ‘kırın’ emri ile kapı tekmelerle açılır, herkes birbirini iterek içeri dolar ve büyük bir gürültü kopardı. Evin her tarafı arandıktan sonra eğer kimse bulunamazsa mahalleli dağılır, geride kalan imam ve muhtar efendiler, bu yapılanlar çirkin bir şey ise de ahalice namusunuzda bir defa daha inanılması bakımından yine de hakkınızda hayırlı oldu gibi sözler sarf eder, ev sahibinden özür dilerlerdi. Böyle olmaz da evde bir adam yakalanırsa, her tarafından biri tutar, yüzüne tükürülür, yapılmadık hakaret kalmaz, ‘Bre işe yaramaz habis, mahallemez senin gibi rezillere mesken olamaz, senin hakkından şimdi hükümet gelir’ denilerek yerde sürüklenirdi. Eğer evde bir hovarda ele geçerse baskına gidenlere, çevreden olayı duyanların da katılmasıyla kalabalık giderek artar, herkes pencerele doluşur, adam hayli hırpalanmış ve süklüm püklüm bir şekilde karakola teslim edilirdi. Daha sonra mahalleli ‘Hey gidi, burası namuslu bir mahalledir. Buraya düşünüp taşınmadan girmek ne cesarettir, şimdi buldu belâsını’ gibi sözlerle tekrar fuhşun yapıldığı eve döner, evdekilere ertesi sabahtan tezi yok defolup gitmelerini, aksi halde gerekenin yapılacağını söyleyip dağılırlardı. Bkz. Abdülaziz Bey, a.g.e., s. 339-341.

Ekim 1910 tarihinde, mesken sahibinin izni olmadığı takdirde evlere baskın yapılamayacağına ilişkin yazı gönderdi.²⁵ Bu durumun, fuhuşun yaygınlaşmasında etkili olduğu, fuhuşa aracılık eden ve fuhuşu teşvik edenlerin daha rahat hareket etmelerine olanak sağladığı öne sürülmektedir.

Bu durum gittikçe artan oranda, toplumun Müslim, gayri Müslim tüm kesimlerinde huzursuzluklara ve şikayetlere neden oldu. Mesela, Mart 1910 tarihli bir şikayet dilekçesine göre Şişli Süvari Karakolu civarında 17 Müslüman hanesinin umumhane yapıldığı belirtilerek, umumhane haline getirilen evler için mahalle sakinleri tarafından tedbir alınması isteniyordu.²⁶ Halkın umumhanelerin artması ve fuhuşun yaygınlaşması nedeniyle şikayetlerini yetkili makamlara ilettiği dilekçelerine dair birkaç örnek şöyledir:

Temmuz 1910 tarihli bir dilekçe;

“Âcizleri Beğoğlu’nda Karye Tepe’de, Feredet Sokakı’nda sâkin bulunduğundan mezkûr sokâkda 13 Numerolu Hâne’de müste’ciran Sarkis Agoti nâm kadın, Hâne-i merkûmeyi bayâğı bir ‘Umûm-hâne kıluklu işletmekde ve gece ve gündüz giren çıkan ta’dâd idilememektedir. Etrâf-ı civârımız ehl-i nâmûs ve aile sâhibleri olub her birerlerimizin yetişmiş ve yetişmek üzere bulunmuş zükûr u inâs evlâdlarımız bulunduğundan böyle nâmûs-kâr ‘â’ile arasında mezbûrenin bekâsı kat’iyyen gayr-i câ’iz idüğü Nezd-i Hakikat-vefd-i Mutasarrıfileri’nde dahî müsellemtâdan bulunduğundan ve binâ’en ‘aleyh mezbûrenin bu hâline inzimâm iden vaktli vaktisiz gürültü, şemâtet dahî bizleri ayruca pür-endişe vü halecân içinde bırakmakta olduğundan mezbûrenin der-hâl ihrâcî Emr-i Mutasarrıfileri’ne mütevakkıf bulunmağın, ol bâbda emr u irâde, efendim hazretleri’nindir.”²⁷

Temmuz 1910 tarihli bir başka dilekçede ise şöyle denilmektedir:

“El-Ma’rûz: İskân eylemekde olduğumuz Kalyoncu Kolluğu’nda Serkez Sokağı’nda 2 Numerolu haneye uygunsuz makûlesinden ve tebaa-i Devlet-i Aliyye’dan Ermiyâ nâm Dikranî nâmında birisi isticar ile umumhane şekline ifrâğ ederek gece ve gündüz âdâb-ı umûmiyye ve insâniyyete mugâyir çirkin hâller ile çırıl-çıplak kapı ve pencere önlerinde oturarak yetişmiş kız ve ailelerimize karşı kaleme alınmaz harekât-ı bî-edebânede buldukları gibi her gece Lâz, Rum, Kürt ve sair mechûlü’l-ahvâl kesân toplanarak çalgı ve şarkı söyleyerek bin türlü rezilâne hâller ile cümlemizi uyku veistirâhatimizden mahrûm ettikleri gibi yetmiş sekene ve iki Mekteb-i İnâs’dan mürekkeb olan sokak emâkininde

25 Mehmet Temel, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Fuhuş ve Frengi İle Mücadele”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 14, s. 169.

26 BOA, DH. MUİ. Dosya No: 69/-2, Gömlek No: 33, Tarih: 08/Ra/1328.

27 BOA, DH.EUM.THR. Dosya No: 47, Gömlek No: 36, Tarih: 21/Ş/1328.

hastası ve çocuğu ve diğer gûnâ mazereti olan bulunacağı bedîhî olup her gece vukû'a gelmekte olan şamata ve çalgı ve gürültüleriyle ara sıra vukû'a gelen münâze'alarından çocuklar ve kadınlar ihâfe ve hastalar bî-zâr ve cümle sokak sekenesinin bî-huzûr oldukları görülüyor. Harekâtını tatil eylemesi mezbûreye gerek tarafımızdan ve gerekse mahall-i polis mevki'inden müteaddid defalar tenbîh ve ihtâr edilmiş olduğu hâlde yine harekât-ı rezîlânededen geri kalmadı. Mezbûrenin mezkûr hânededen ihrâcıyla emsâlinin mahall-i ikâmeti olan sokakların birisine gönderilmesi hususunda ahâlî-i mahalle tarafından bâ-mazbata Makâm-ı Âlîleri'ne arz kılınmıştı. Sâ'ir-i meşrûtiyyette bi'l-cümle ahâlînin istirâhati temin eyleyerek mugâyir-i âdâb-ı ahvâle müsâ'ade buyurulamayacağı muhakkak bulunduğundan ahlâk-ı zemîme erbâbı bir kadının nâmûslu bir sokakta iskânıyla çoluk çocuklarımızın ahlâkını telvis ve istirâhatımızı selb ettirmesini hiç bir vakit rıza gösterilemeyeceğinden mezbûrenin mahall-i mezkûrdan ihrâcıyla cümlemizin refâh ve istirâhatının teminine tavassut edilmesini ma'lûmu'l-enâm olan Merhamet ve Adâlet-i Sâmililerinden istida ve istirhâm eyleriz.”²⁸

Mahalle sakinleri tarafından yazılan bu tür şikayet dilekçelerinin çok sayıda örneği bulunmaktadır. Ancak şikayette bulunanlar sadece mahalle sakinleri değildi. Bu durum İstanbul'da ikamet eden yabancı uyruklu kimselerin de tepkisini çekti. Fransız Konsolosluğu, 1912 yılında Mekteb-i Sultani'nin Tophane'ye inen Yeni Çarşı Sokağı'ndaki umumhanelerin kapatılmasını talep etti. Dönemim Şehremini Ahmet İhsan Bey tarafından verilen emir ile bu sokaktaki umumhaneler kapatılmaya başlandı. Ancak bu sokakta fuhuş yapıldığı bilinen bir de Amerikan Oteli vardı ve sahibi Fransız vatandaşıydı. Bu yüzden Belediye oraya müdahale etmekte güçlük çekiyordu. Dolayısıyla otel kapatılacaksa bunu Fransız Konsolosluğu yapmalıydı. Hazırlanan bir tertip neticesinde otele baskın yapıldı ve otelde fuhuş yapıldığı Fransız Konsolosluğu ve belediye yetkilileri tarafından tespit edilerek zabıt tutuldu. Fakat buna rağmen otel kapatılamadı. Otel sahibi Fransız'dı ve baskını yapanlar arasında Fransız Konsolosluğu yetkilileri de vardı. Ancak otel sahibi Amerikan pasaportunu gösterince bir şey yapılamadı.²⁹ Bunun gibi pek çok kadın taciri ve “pezevenk” kapitülasyonlardan yararlanarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etti.

Umumhanelerin işletildiği bölgelerde okullar da mevcuttu ve okulların müdürleri de bu durumdan oldukça şikayetçi olmuşlardır. Mesela, Mekteb-i Sultani yöneticilerinin emniyet yetkililerine ilettikleri ve umumhanelerin talebeler üzerindeki olumsuz tesirinden yakındıkları Haziran 1914 tarihli şikayet dilekçesinde, umumhanelerdeki hafif meşrep kadınların pencerelerde ve balkonlarda açık saçık dolaştıkları ve talebelerin zihinlerini bulandırdık-

28 BOA, DH.EUM.THR. Dosya No: 47, Gömlek No: 36, Tarih: 21/Ş/1328.

29 Vahdetin Engin, *Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 76-78.

ları belirtilmiştir. Ayrıca okulun yan tarafındaki Yeni Çarşı Caddesi'nde sıra sıra umumhanelerin bulunduğu söylenerek bunların kapatılması talebinde bulunmuşlardır.³⁰ Ayrıca Dersaadet Polis Mektebi talebelerinin hafta izinlerinde Beyoğlu'nda bulunan umumhanelere gitmeleri nedeniyle zührevi hastalıklara yakalanmaları üzerine okul yöneticileri bu konuda tedbir alınmasını isteyerek mektep nizamnamesine bir madde eklenmesini istemişler, ancak hükümet buna imkan olmadığını bildirmiştir. Bunun yerine sağlık şartlarına gereği gibi itina edilmesi için doktorlara tebligatta bulunmuştur.³¹

Bu örneklerde olduğu gibi pek çok okul yönetimi, II. Abdülhamit devrinden itibaren gittikçe yaygınlaşan ahlaki çözülmeye gençleri uzak tutabilmek ve korumak için tedbirler almaya çalışmıştır. Darüşşafaka gibi himayesine aldığı çocukların ve gençlerin ahlak ve iffetleri üzerinde çok titiz davranan müesseseler, bir talebenin Galata, Beyoğlu veya Tophane gibi umumhanelerin ve tekin olmayan kimselerin çok sayıda bulunduğu mahallerde dolaşırken yakalanmasını okuldan atılma nedeni saymıştır. Askeri Rüştiye ve İdadi yönetimleri de talebelerini okul dışında aynı dikkatle korumaya çalışmış, semtleri halkından dahi olsa kayıkçı, arabacı, tulumbacı ve kahvehane sahibi takımından kimselerle münasebetleri tespit edilen talebelerine hapis cezası vermiş, bu gibi kimselerle münasebetlerini devam ettirmekte ısrar edenleri de okuldan atılmıştır.³²

Osmanlı topraklarında, fuhuşun en yaygın olduğu yer İstanbul'du. Ancak taşrada da fuhuş hızla yaygınlaşmaktaydı. Mesela Konya halkı memleketlerinde fuhuşun yaygınlaşmasından şikâyetçiydi. Şikâyetlere göre, Konya'da meydana gelen vukuatların ve hapisanede bulunan mahpusların mahkumiyet nedeni çoğunlukla hayat kadınlarıydı. Ayrıca içlerinde 15 yaşlarında çocuklarla, 55-60 yaşlarında ihtiyarların da bulunduğu halktan bazı kimselerin, zamanlarının belli bir kısmını hayat kadınlarının peşinden koşarak geçirdiklerinden şikâyet edilerek, ailelerinin nafakasını bu uğurda harcadıkları öne sürülmüştür. Konya'nın neredeyse her tarafında hayat kadınlarının bulunduğu ve ayrıca her köyde en az üç ya da beş fahişenin yaşadığına ve genelde bu kadınların etrafında dolaşmayan gençlerin nadir olduğundan dem vurularak, Konya'daki Kadın Hapishanesi'nin adeta hayat kadınları ile dolduğu belirtilerek, bu kadınların hapishaneden çıktıkları zaman tekrar "pezevenklerin" eline düşmekte olduğundan ve hovardalara pazarlandıklarından bahisle, hükümetten bu soruna bir çare bulmasını istemiştir.³³

Bolu Livası İdare Meclisi de bölgede yaygınlaşan fuhuşa karşı tedbir almaya karar vermiştir. Mecliste önce fuhuşun kontrol altına alınabilmesi için vilayette umumhane açılması gündeme getirilmiş, ancak Müslüman halkın

30 BOA, DH.EUM.MTK, Dosya No: 77, Gömlek No: 25. 08/B/1332.

31 BOA, DH.EUM.THR. Dosya No: 3, Gömlek No: 1, Tarih: 23/Ş/1327

32 Koçu, a.g.m., s. 18.

33 "Konya'da Ceraim ve Fahişe Karılar", *Sırat-ı Müstakim Mecmuası*, C. 7, S. 177, 12 Kanun-i Sani 1327, s. 337-338. (Babalık'tan iktibas edilmiş)

tepkisinden çekinildiği için vazgeçilmiştir. Umumhane açılmasının mümkün olmadığı anlaşılınca, hayat kadınlarının işleri belediye tarafından karşılamak suretiyle tecrithaneye kapatılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu tedbir uzun vadeli ve kalıcı bir yöntem değildi. Nitekim İdare Meclisi, ahlaken ve geçimlerini sağlayabilme konusunda zor durumda olan bu gibi kadınlar için din eğitimi alabilecekleri ve dokumacılık öğrenebilecekleri bir ıslahevi açmayı planlamıştır. İslahhanede kaldıkları süre içerisinde bu kadınların nefislerini ıslah ettiklerine kanaat getirilirse, yasalara uygun olarak evlenmeleri de sağlanacaktı.³⁴ Nitekim bu tedbirin bir benzerini 1914 yılında hükümet de uygulamaya karar vermiştir. Buna göre alenen fuhuş yapan kadınlar ıslahhane veya kadın hapishanesinde tutulacaklar ve haklarında muamele-i kanuniye tatbik olunacaktı.³⁵

Giderek artan şikayetler ve olaylar karşısında, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti konuyla ilgili olarak Beyoğlu Emniyeti'ne gönderdiği bir yazıda, umumhane meselesinin giderek ciddiyet kazandığı, halkın şikayetlerinde haklı olduğu ama şikayetlere kesin bir cevap vermenin zorluğundan söz etmiştir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü umumhanelerin hepsinin kapatılmasının mümkün olamayacağını ve bunların bir araya toplanarak kontrol altında tutulabileceğini öne sürmüştür. Fakat umumhaneleri bir araya toplamak meşakkatli ve belediyenin de dahil olması gereken bir işti. Yapılabilecek tek şey umumhanelerin sıkı bir şekilde denetim altına alınarak mahallelinin rahatsız olmasının önüne geçmektir.³⁶

1918 yılında dönemin Dahiliye Nazırı İsmail Canbolat, memleketin her tarafına yayılmış olan fuhuş belasından şikayetçi olmuş, fuhuşun önünün alınması konusunda sert ve şiddetli tedbirler alınacağını belirtmiştir.³⁷ Ancak işgal ve mütareke döneminde fuhuş iyice yaygınlaşmış İstanbul hükümeti yetersiz kalmıştır.

2.Hayat Kadınlarının İslahına Yönelik Tedbirler

Umumhanelerle başa çıkmakta zorlanan yetkililer, bir yandan da fuhuş baktığına sürüklenen kadınları bu hayattan kurtaracak tedbirler aramışlardır. 1909 yılında Zaptiye Nezareti lağvedilerek yerine Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurulduğu zaman İstanbul Polis Müdürlüğü'nde Asayiş Şubesine bağlı olarak bir de Zabıta-i Ahlakiye birimi ihdas edildi. Amaç fuhuşun önlenmesinden çok hayat kadınlarının vesikaya bağlanması ve vesikalı kadınların bulaşıcı herhangi bir zührevi hastalık taşımalarının engellenmesi, hasta olan kadınların da tedavilerin tek elden ve devamlı surette yapılmasının sağlanmasıydı.³⁸

34 Temel, *a.g.m.*, s. 170.

35 BOA, DH.İD. Dosya No: 818. Gömlek No: 62. Tarih: 07/R /1332.

36 BOA, DH.EUM.THR. Dosya No: 33. Gömlek No: 41. Tarih: 04/Ca/1328.

37 "Fuhuşiyat", *Servet-i Fünun Mecmuası*, S. 1409, Eylül 1918, s. 75.

38 İhsan Birinci, "Ahlak Zabıtasının Tarihçesi", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 1967, C. 3, S. 11, s. 53.

Ahlak zabıtasına bağlı olarak faaliyet gösteren bir Polis Sanat Mektebi de vardı. Hayat kadınları arasında fakirlik nedeniyle fuhuş bataklığına sürüklenen ve bu hayattan kurtulmak isteyen genç kadınlar için Kabataş'taki Ethem Paşa Köşkü mektep olarak kullanılmış, burada kadınlara terzilik ve temizlik dersleri verilerek bir meslek edinmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu okul için çok sayıda dikiş makinesi temin edilerek, her kadına emeğinin karşılığında belli bir miktar para verilmiştir.³⁹ Böylelikle kötü yola düşmüş kadınlara meşru kazanç yolları gösterilerek ıslaha çaba gösterilmiştir. Polis Sanat Mektebi'nde yapılan ıslah faaliyeti olumlu sonuçlar doğurmuş ve bu uygulamanın daha da genişletilmesine çalışılmıştır. İstanbul Polis Müdürlüğü'nün bu konuda Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne 16 Ağustos 1910 tarihinde gönderdiği bir yazıda, kadınların fuhuşa sürüklenmesinin en önemli sebebinin fakirlik ve geçimlerini temin etme endişesi olduğu ifade edilmiş ve bazı kadınların askeri dikimevlerinde istihdam edilmeleri halinde fakirlik yüzünden fuhuş yapmak zorunda kalan kadınların namuslu bir hayat sürebilecekleri öne sürülmüştür.⁴⁰

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, İstanbul Polis Müdüriyeti'nin bu teklifini olumlu karşılamış ve bu kadınların "*namuskârâne*" bir meslek sahibi olmalarının asayişin sağlanması noktasında da faydalı olabileceğini bildiren bir yazı ile 22 Ağustos 1910 tarihinde Harbiye Nezareti'ne başvurmuştur.⁴¹ Harbiye Nezareti ise 1 Eylül 1910 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderdiği cevabi yazıda, dikiş dikmek için elbise ambarına müracaat eden kadınlara dikebilecekleri malzemelerin verildiği ve bu suretle kendilerine başvuran kadınların işlerini temin edebilmelerine daima yardımcı olduğu, hatta ileriki zamanlarda elbise ambarında çalışan kadınlara gıda yardımı da yapılacağı söylenmiştir. Ancak Harbiye Nezareti bu cevabi yazısında ilginç bir tespitte bulunarak, bu kadınların fuhuş yapmalarının sebebinin zaruriyet ve fakirlik değil, alışkanlık olduğunu ileri sürmüştür.⁴²

Bu noktada şunu belirtmemiz gerekir ki, 1908-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin art arda girdiği savaşlar nedeniyle zaten mevcut olan ekonomik sıkıntılarının daha da şiddetlendiği ve bu durumun yoksulluğu, işsizliği, açlığı ve sefaleti körüklediği bir durumda, zaten eğitimsiz ve mesleksiz olan pek çok kadının bir de tek dayanakları olan eşlerini, babalarını, ailelerini savaşlarda kaybetmeleri karşısında çaresizce, hayatlarını idame ettirmek ve ailelerinin işlerini temin edebilmek için fuhuş bataklığına sürüklendiği bir gerçektir.

I. Dünya Savaşı sırasında Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'nde tedavi gören kadınların hikayeleri, bu durumda bulunanlar için örnek oluşturmaktadır. Örneğin, Mediha adında bir kadın, harp sırasında eşi şehit düştükten sonra, bir somun ekmeğinin 20 kuruş olduğu bir dönemde devletin verdiği 180 kuruş şehit

39 İhsan Birinci, "Ahlak Zabıtasının Tarihçesi", *Polis Emeklileri Polis Dergisi*, İstanbul Yıl. 12, S. 161, s. 18.

40 BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25/Ş /1328.

41 BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25/Ş /1328.

42 BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25/Ş /1328.

maaşı ile geçinemediği için ailesine sığınmış, ancak sırtına yük olduğu gerekçesiyle babası tarafından evden kovulmuştur. Açlık nedeniyle bir gün ne yaptığını bilemez bir vaziyette iken fuhuş tuzağına düşmüştür. Aynı hastanede tedavi görmekte olan 15 yaşında ve Devra adında bir genç kız da, harp sırasında ailesini kaybedince her nasılsa bir kadın tacirinin eline düşmüş ve bu “pezevenk” de kızı harp zengini birine pazarlamıştır. Harp zengininin zührevi bir hastalığı olduğundan kıza da bulaştırmıştır. Harp zengini bir yıl sonra ölünce, Devra da sonunda Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'ne düşmüştür.⁴³

Kadınların fuhuş bataklığına düşmelerini engellemek ve düşenleri kurtarmak maksadını güden dernekler de vardı. Bunların en ünlüsü Ağustos 1916 yılında kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi'ydi. Derneğin 3 şubesi vardı ve bunlar Sultan Ahmet, Beyoğlu ve Üsküdar'da bulunmaktaydı. *Tanin* gazetesi 12 Ağustos 1916 tarihli nüshasında cemiyetin kuruluş haberini verirken, kadınların savaştan sonra o güne kadar hiç düşünmedikleri işlerde çalıştıklarını yazmıştır.⁴⁴ Fuhuş da bunlardan birisiydi.

Nitekim bu cemiyet kadınlara istihdam alanları açmayı amaç edinmiştir. Cemiyetin maksadını belirleyen nizamnameye göre cemiyetin amacı kadınlara iş bulup “kendilerini namuskârâne temin-i maişete alıştırarak” himaye etmektir. Çalışmak isteyen kadınların başvurmaları için ilan verilince, Cemiyet'e bir buçuk ay içerisinde 14.000'den fazla kadın müracaat etmiştir.⁴⁵

3.Umumhaneler ve Hayat Kadınları ile İlgili ilk Ayrıntılı Yasal Düzenleme

II. Meşrutiyet döneminde, Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi hakkındaki 30 Aralık 1910 tarihli kanun-ı muvakkatin 6. Maddesi ile İstanbul belediye zabıtasına ait görevler polise devredildi. Böylece Umumhaneler ile ilgili denetim polise geçmiş oldu.⁴⁶ Ayrıca umumhaneler ve hayat kadınları ile ilgili ilk ayrıntılı mevzuat olan “*Emraz-ı Zühreviyenin Men'i Sirayeti Hakkında Nizamname*” ve “*Talimatname*”⁴⁷ 18 Ekim 1915 tarihinde yayınlandı. Talimatname içerik itibarıyla iki konuyu düzenlemiştir. Birincisi umumhaneler ve fahişeler hakkında uygulanacak yasal prosedürdü. İkincisi ise zührevi hastalıkların yayılmasına mani olmak üzere özel bir teşkilat kurulması ve bu teşkilatın İstanbul'da Polis Müdürlüğü'ne, taşrada ise mahalli mülki makamlara bağlanmasıydı. Konumuz dışında olduğu için zührevi hastalıklarla ilgili hükümleri incelemeyeceğiz.

43 C. N. F. (İngiliz Müsteşarlığı Çalışanı), “İstanbul'da Fuhuş”, *İctihad Mecmuası*, C. 4, S. 141, Teşrin-i Sani 1922, s. 2971-2973.

44 *Tanin*, No: 2772, 12 Ağustos 1916.

45 Tülin Sümer, “Türkiye'de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Derneği”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. 2, S.10, Temmuz 1968, s. 59.

46 Zafer Toprak, “Belediye Zabıtası”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993-1995, C. 2, s. 147.

47 *Polis Mecmuası*, S. 66, Nisan 1332, s. 66-68; *Polis Mecmuası*, S. 67, Nisan 1332, s. 83-88; *Polis Mecmuası*, S. 68, Mayıs 1332, s. 109-112.

a) Umumhanelerle İlgili Mevzuat ve Umumhanelerin Durumu

Talimatnameye göre, fuhuş mahalleri umumhane, pansiyon ve buluşma yerleri olmak üzere üçe ayrılmıştı. İstanbul'da Suriçi, Beyoğlu ve Üsküdar bölgelerinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti ve taşralarda mahalli en büyük polis amirliği tarafından belirlenen mıntıklardan başka yerlerde umumhane açılması yasaktı. Yasaklanan mahallerde mevcut olan umumhanelerin de polişçe tayin edilecek sürenin bitmesinden sonra kapatılması gerekiyordu. Belirli bölgelerin dışında açılan umumhaneler derhal kapatılacaktı. Umumhaneler için tahsis edilen mıntıklar İstanbul'da Şehremaneti'ne ve taşralarda belediyelere bildirilecekti.⁴⁸

Fuhuş mahallerinin buldukları kasabaya, muhite ve sınıflarına göre mıntıklar belirlenecek ve umumhaneler dört sınıfa, pansiyonlar iki sınıfa ayrılacaktı. Buluşma yerleri sınıflara ayrılmıyordu. İstanbul'da birinci ve ikinci sınıflar için aynı, üçüncü ve dördüncü sınıflar için farklı mahallerde ayrılacak olan sokaklarda her ikisi bir mevkide olmak üzere mıntıklar tahsis olunacaktı. Pansiyonların sınıflara ayrılması noktasında ise içinde bulunan eşyalar ve banyoları kontrol edilecek, ev sahibinin durumu ve kimliği de dikkate alınacaktı. Bundan sonra pansiyonun tabii olacağı sınıfın belirlenmesi meselesi Polis Müdürlüğü'nün takdirine bırakılmıştı.

Birinci sınıf umumhanelerde ve pansiyonlarda müşterilerin ve hayat kadınlarının dinlenmeleri için bir salon, bir muayenehane odası ve birkaç tane banyo bulunması gerekiyordu. İkinci sınıf umumhanelerde hayat kadınlarının hanede muayene edildiği takdirde, bir muayenehane odası ve en az bir banyo bulundurulması zorunluydu.⁴⁹

Umumhane açmak isteyen kişi, evi temin ettikten sonra bir ay içinde dilekçe ile İstanbul'da Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne, taşralarda ise mahalli en büyük polis amirine müracaat etmek durumundaydı. Umumhanenin birden fazla yetkilisi olduğun da ise her biri ilgili dilekçeyi imzalayacak ve böylece kanun ve uyarılara aykırı olarak meydana gelebilecek hareketlerden dolayı mesuliyeti kabul etmiş olacaktı. Dilekçeye, umumhane açacak kişinin ismi ve şöhreti, yaşı, ikamet ve doğum yeri ile tabiiyeti, umumhane açılacak evin bulunduğu semt, mahalle, sokak ve numarası, mülk (bina) sahibinin isim ve şöhreti, sanat mahalli ve tabiiyeti yazılırdı. Umumhaneyi açacak olan şahsın ve umumhanede çalışacak hizmetçilerin ikişer tane resimleri ile mülk sahibinin binanın umumhane olarak kullanılmasına müsaade ettiğini gösteren belge ve ilgili mahallin belediye tarafından tasdik edilmiş bir krokisinin dilekçeye eklenmiş olması gerekiyordu. Polis tarafından yapılacak tahkikat neticesinde, dilekçe sahibinin gerekli koşulları taşıdığı⁵⁰ ve binanın sıhhi ve fenni şartlara

48 *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 66-67.

49 *Polis Mecmuası*, S. 68, s. 111-112.

50 25 yaşını doldurmamış kişiler, mahcurlar (kısıtlı) ve cinayet, hırsızlık, sahtekârlık, kalpazanlık, cinayet işleyenleri saklamak, suç işleyen birine yataklık yapmak, emniyeti suiistimal, dolandırıcılık, kadın ve erkek çocukları fuhuşa teşvik gibi cürümlerle mahkum

sahip olduğu tespit edildikten sonra dilekçe sahibine umumhane açabileceğine dair ruhsatname verilecekti.⁵¹

Umumhane olarak kabul edilen pansiyonlar, namuslu ailelerin oturdukları hanelerin yanında veya karşısında açılmazdı. Ancak müracaat edilmesi halinde, polisçe idari düzene mahzuru olmayan otel gibi umumi müesseselerin arasında bulundurulmasına dikkat edilecek, aksi takdirde derhal kapatılacaktı. Pansiyonlara dışarıdan geçici olarak fuhuş yapmak üzere kadın getirilemez ve kabul edilemezdi.⁵²

Otellerin ve fuhuşa mahsus olmayan pansiyonların fuhuş mahalli olarak kullanılması uygun değildi. Bir otelde sahibinin haberi olduğu halde tekrarlanan surette fuhuş yapıldığı tespit edilirse men edilir ve umumhaneler hakkındaki kurallara tabii tutulurdu. Bir yerin buluşma mahalli olabilmesi için ise önceden polise müracaat edilerek izin alınması lazımdı. Buluşma yeri tesis ve idaresi de umumhane veya pansiyon açmak ve idare etmek hususundaki hüküm ve kaidelere tabii idi ve ilgili hükümlere aykırı olarak açılan buluşma yerlerinin derhal kapatılması gerekirdi.⁵³

Buluşma yeri olarak tahsis edilen hanenin içinde bizzat veya vasıtalı olarak herhangi bir ticaret veya sanat icra edilmesi yasaktı.⁵⁴ Buluşma yeri olarak tescil edilen binanın odaları kadınlara veya erkeklere kiraya verilemezdi. Buluşma yeri sahibinden başka hiç kimse burada ikamet edemezdi.⁵⁵ Buluşma yeri sahibi, çalıştırmak üzere getirdiği hayat kadınlarının hüviyet cüzdanlarını, kadınların kalacakları odadaki masanın üzerine koymaya ve hazırladığı bir deftere gelen kadınların kimlikleriyle geliş gidiş saatlerini kaydederek 24 saatlik kayıt cetvellerini polis dairesine vermeye mecburdu. Hüviyet cüzdanı olmayan kadınları buluşma yerlerine getirmek veya kabul etmek yasaktı.⁵⁶

Umumhane sahibi hayat kadınlarıyla hizmetçilerden⁵⁷ her birinin isim, şöret, yaş, memleket, tabiiyetlerini ve daha önce nerelerde bulduklarını tespit

olup da ceza-i müddetlerini doldurdıkları tarihten itibaren 15 seneyi ikmal etmemiş olanlar ve polis tarafından idari sebeplerden ötürü umumhaneleri süresiz olarak kapatılıp da aradan 3 sene geçmeden tekrar açmak isteyenler umumhane açamazlar ve eğer açarlarsa menedilirlerdi. Umumhanesi polis tarafından kapatılarak bu işi yapması yasaklanan kişinin başka biri aracılığıyla bu işi yapmazdı. Bu suretle muvazaalı olarak umumhane idare eden şahıs da aynı şekilde bu işi yapmaktan menedilirdi.

51 *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 66-68.

52 Aykırı hareket edenler birinci defasında 3 gün, tekrarında ise 1 hafta müddetle kapatılacaktı.

53 *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 67-68.

54 Aykırı hareket edilmesi durumunda ilgili mekânın ruhsatnamesi geri alınarak çalıştırılması yasaklanacaktı.

55 Aykırı hareket vukuunda hane birinci defasında 10 gün kapatılır ve tekrarında ruhsatnamesi geri alınacaktı.

56 Aksi takdirde buluşma yeri birinci defasında 3 gün, tekrarında 1 hafta süreyle kapatılacaktı.

57 Umumhane, pansiyon veya buluşma mahallerinde çalışacak olan hizmetçilerden erkeklerin 25, kadınların ise 20 yaşını doldurmuş olmaları şarttı. Aksi halde umumhaneden derhal çıkarılmaları ve çalıştırıldıkları umumhanenin 24 saat müddetle kapatılacaktı; *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 68.

etmek ve nizamnamesine uygun olarak bir beyanname doldurmak zorundaydı. İlgili belgeyi imzaladıktan sonra ikişer tane fotoğraflarıyla birlikte bu kim-selerin umumhaneye kabulünden itibaren 24 saat zarfında umumhanenin tabii olduğu polis dairesine vermesi gerekiyordu. Buna ek olarak nüfus kağıdı ve pasaportlarını da teslim ederek, karşılığında makbuz ve hüviyetlerine yapıştırılmak üzere bir tane fotoğraf alacaktı. Diğer evrak gerek duyulduğu zaman polis dairesine verilmek üzere saklanacaktı.⁵⁸

Umumhane, pansiyon ve buluşma yeri sahipleri, 18 yaşından küçük olduğunu görünüşünden anladıkları gençleri, resmi kıyafeti üzerinde olan mektep talebelerini umumhaneye kabul edemezlerdi. Gençlerle mektep talebelerini kabul eden umumhaneler birinci defasında 15 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene müddetle kapatılacaktı.⁵⁹

Fuhuş mahalli sahiplerinin veya hayat kadınlarının yanında saklanan ve hükümetçe aranmakta olan mahkum ve şüpheli şahısların derhal polise bildirilmeleri gerekiyordu. Bu gibi şahısları tanıdığı halde sahipleri tarafından polise dairesine haber verilmeyen umumhaneler, birinci defasında 10 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 seneden az olmamak şartıyla kapatılacaklardı.

Doğrudan veya bir aracı kullanarak namuslu bir kadın veya bakireyi iğfal ederek umumhaneye getirdiği veya hayat kadınlığı yapmaktan men edilen kadınları hanesine kabul ettiği tespit edilen umumhanene, pansiyon ve buluşma yeri sahip ve kiracıları birinci defasında 3 ay, ikinci defasında 1 sene ve tekrarında ise 3 sene müddetle işten el çektirilecek ve evleri kapatılacaktı. Ayrıca haklarında kanuni takibat yapılarak fuhuş mahalli sahipleri yabancı bir ülkenin vatandaşı ise sınır dışı edileceklerdi.⁶⁰

Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde her tür kumar oynatılması ve uyuşturucu madde kullanılması yasaktı. Bundan umumhane sahipleri sorumluydu. Kumar oynatıldığı veya uyuşturucu madde kullanıldığı tespit edilen haneler süresiz kapatılacaktı. İçki verilmesi konusu ise ceza kanunundaki ilgili hükümler dikkate alınmak suretiyle umumhane sahibine bırakılmıştı.⁶¹ Ancak umumhanesinde içki vermek isteyenlerin daha önce polise haber vermeleri ve ruhsat almaları gerekiyordu. Umumhanelerde satılan içkilerin fiyatının uygun bir seviyede olması lazımdı.⁶²

Umumhane ve pansiyonlarda çalgı çalınabilirdi. Ancak gece yarısından sonra dışarıdan gürültü işitilirse veya halkın huzurunu ve rahatını kaçırarak şekilde gürültü ve şamata olursa çalgı çalmak polisçe men edilecekti. Müşterilerin

58 Bu hükümlere aykırı hareket ettikleri tespit edilen haneler birinci defasında 3 gün, ikinci defasında 15 gün ve üçüncü defasında 1 sene süreyle kapatılacaktı.

59 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 84.

60 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 84-85.

61 Aykırı hareket edenlerin haneleri birinci defasında 1 ay, tekrarında ise 1 sene müddetle kapatılacaktı.

62 *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 68; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 83.

ve hayat kadınlarının birbirlerine karşı rekabetini tahrik edebilecek ve kavga çıkabilecek umumhanelerde çalgı çalınması yasaklanabilirdi.⁶³

Fuhuşu bir meslek olarak icra eden kadınların kayıt altına alınması ve herhangi bir zührevi hastalık taşıyıp taşımadıkların tespit edilmesi gerekiyordu. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde çalışan kadınlar, çalıştıkları evlerin tabii olduğu sınıfa göre üç, dört veya beş günde bir muayene olmak zorundaydı. Muayene olan kadının sağlıklı olduğu veya herhangi bir zührevi hastalıktan dolayı tedavi altına alınmış olan kadınların tamamen iyileştiklerine dair hüviyet cüzdanlarında işaret olmadıkça umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde çalışmaları yasaktı.⁶⁴ Hasta kadınların müşteriye çıkmalarına müsaade eden umumhane sahipleri hakkında Ceza Kanunu'nun 99. Maddesi ve 3. Zeyli uyarınca kanuni takibata başlatılacak ve mahkeme sonuna kadar umumhane ve pansiyonlar kapatılacaktı.⁶⁵

Umumhane ve buluşma yerlerinin tek kapısı olacaktı.⁶⁶ Umumhane ve hayat kadınlarının kapı ve pencerelerde oturmamaları ve müşteri çekmek için geleceğe laf atmamaları gerekiyordu. Umumhanelerin sokağa bakan pencerelerinin alt tarafına parmaklık konulması lazımdı.⁶⁷ Ayrıca birinci ve ikinci sınıf umumhanelerde, pansiyon ve buluşma yerlerinde müşterilerin kolaylıkla kullanabilecekleri bir yerde olmak şartıyla telefon bulunması zorunluydu.⁶⁸

Umumhane ve buluşma yerlerine ait hususlar bir nüshası mutlaka Türkçe olmak şartıyla çerçeveletilerek umumhanenin salonuna veya divanhanesine fark edilebilecek bir yere asılacaktı. Umumhanelerin giriş kapısında, okunabilecek surette ve diğer evlerin numaralarından tamamen farklı ve büyük harflerle yazılmış, numaralarını gösteren bir levha bulunacaktı.⁶⁹

1920 yılında Sıhhiye Heyeti Müdürlüğü kayıtlarına göre İstanbul'da fuhuş yapılan 175 umumhane mevcuttu. İkiisi Pera'da, biri Galata'da olmak üzere, kentte başlıca üç genelev mahallesi vardı. Pera'daki Abanoz semti, Ziba semtinden üç kat daha büyüktü. Galata bölgesiyse, her ikisinin bileşiminden çok daha geniş bir alana yayılmıştı. Üsküdar'da, Bülbül Deresi'nde, bunlardan daha küçük başka bir mahalle ile kentin çeşitli yerlerinde ise pek çok baş-

63 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 84.

64 Bu hükme uygun hareket etmeyen umumhane, pansiyon veya buluşma yeri sahiplerinin, birinci defasında 1 ay, tekrarında ise 1 sene müddetle çalışmaları yasaklanacak ve haneleri kapatılacaktı.

65 “Adap ve Ahlak-i Umumiyyeyi Muhafaza ve Temin ve İnzibat-ı Tahrir ve Emraz-ı Sariyenin Tahrifatını Tahdit Etmek üzere Kanun-ı Ceza'nın 99.Maddesi, 3. Zeyli”, *Düstur*, 2.Tertip, C.4, s.311-312; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 85.

66 Umumhanenin birden fazla kapısı olduğu anlaşılırsa fazla kapılar kapatılmakla birlikte hane 1 hafta süreyle kapatılacaktı.

67 Bu hükme aykırı hareket eden umumhaneler birinci defasında 1 hafta, tekrarında ise 1 ay müddetle kapatılacaktı.

68 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 83-84.

69 İlgili hükümlere aykırı hareket eden umumhane birinci defasında 24 saat, ikinci defasında 1 hafta ve tekrarlanması halinde 1 ay süreyle kapatılacaktı; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 83-84.

ka evler mevcuttu. Pera ve Galata mahallelerindeki kayıtlı evler ve pansiyonlar Hıristiyanlara ve Yahudilere, Üsküdar ve Kadıköy'dekiler Müslümanlara aitti.⁷⁰ İstanbul'daki umumhanelerin buldukları mıntıklara göre dağılımı şöyleydi:

UMUMHANELERİN SEMTLERİNE VE SAHİPLERİNİN
UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI

Sahibi/ Semti	Abanoz	Ziba	Galata	Üsküdar	Kadıköy	Toplam
Rum	37	13	28	10	1	79
Ermeni	19	10	6	-	-	39
Yahudi	3		42	-	-	45
Macar			1	-	-	1
Mısırlı				-	1	1
Zenci				2	-	2
Boşnak				1	-	1
Türk				7	4	11
Evlerin sayısı	59	23	77	20	6	175

Kaynak: Riggs, *a.g.m.*, s. 306.

Abanoz semti içinde, Abanoz, Küçük Kasıcı, Kilid, Lale, Fıçıcı ve Karnavulla sokakları yer almaktaydı. Ziba semti içinde, Ziba, Küçük Ziba, Paşa Bakkal ve Ananik sokakları bu tür evlerin bulunduğu yerlerdi. Galata Mahallesi, Zürefa, Beyzade, Şerbethane, Karaoğlan, Badem, Şeftali, Oğlak ve Bülbül sokakları kapsamaktaydı. Üsküdar'daki bütün evler Bülbül Deresi'ndeydi. Kadıköy bölgesinde, Rıza Paşa'da dört, Yel Değirmeni ve Orta sokaklarında (Moda'da) birer umumhane bulunmaktaydı. Ayrıca İstanbul'un çeşitli mıntıklarında kayıt dışı olarak fuhuş yapılan 20-25 dolayında otel bulunuyordu.⁷¹

II. Meşrutiyet'in ilanından itibaren umumhanelerin bir araya toplanması düşünülmüştü, ancak bu plan bir türlü hayata geçirilemiyordu. Mütareke ve işgal dönemlerinde de umumhanelerin tek mıntıkada toplanması sağlanamayınca umumhanelerin buldu semtlerin halkı tıpkı II. Meşrutiyet Dönemi'nde olduğu gibi şikayetlerine devam etmiştir.

b) Hayat Kadınları ile İlgili Düzenlemeler ve Hayat Kadınlarının Durumu

Talimatnameye göre, menfaat karşılığı devamlı bir suretle kendisini başkalarının zevklerine hasretmeyi sanat edinen ve çeşitli erkeklerle cinsel münasebette bulunan bir kadın "fahişe" olarak adlandırılmıştır. 18 yaşını bitirmeyen bir genç kızın, velisinin rızası olsa bile umumhane, pansiyon ve buluşma

70 Charles Trowbridge Riggs, "Yetişkinlerde Suç", *İstanbul 1920*, der.: Clarence Richard Johnson, çev.: Sönmez Tamer, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 306.

71 Riggs, *a.g.m.*, s. 306.

yerlerine geçici suretle dahi olsa kabul edilmeleri yasaktı. 20 yaşından küçük olup icra-yı fuhuş eden genç kızlar velisi tarafından istenildiği zaman derhal teslim edilmek zorundaydı.⁷²

Öteden beri müşteri bulmak sanatını icra eden ve “*sürtük*” de denilen hayat kadınları umumhanelerin bulunduğu mıntıkanın haricinde oturamazlardı. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinden başka yerlerde müşteri kabul etmeleri yasaktı. Hayat kadınlarının sokak ve caddelerde müşteri aramak üzere dolaşmaları ve yollarda durarak beklemeleri yasaktı.⁷³ Umumi mahallerde, sokaklarda halkı rahatsız edecek tarzda hareketlerde bulunmaları ve gelene geçene sarkıntılık etmeleri, fuhuş yapmak maksadıyla çeşitli davranışlarda bulunarak müşteri davet etmeleri yasaktı.⁷⁴

Hayat kadınları evlerine dönmek, başka bir umumhaneye geçmek veya farklı bir bölgeye gitmek isterlerse bu hususta serbesttiler. Bulunduğu umumhane-yi terk etmek veya başka bir tarafa gitmek isteyen hayat kadınları, önce polise müracaat ederek “*nakl-i mahal vesikası*” almak daha sonra umumhane-neden ayrılmak zorundaydı. Umumhane sahibinin bu vesikayı görmeden kadının eşyasını vermesi ve hesabını kesmesi yasaktı ve habersizce kaybolan hayat kadınlarını 24 saat içerisinde polise bildirmeye mecburdu.⁷⁵ Kadınların umumhanede kalmalarını sağlamak için borca sokulmaları veya diğer umumhanecilere satılmaları yasaktı.⁷⁶

Hayat kadınlarının umumhane veya pansiyonda çalışabilmeleri için kayıtlı olmaları ve bir hüviyet cüzdanı (vesika) almış olmaları gerekiyordu.⁷⁷ Umumhane sahibi Polis Müdürlüğü'ne gerekli evrakları verdikten sonra evraklar Polis Müdürlüğü tarafından kontrol edilir ve vesika almak isteyen kadın yetkili bir muayenehanede doktor tarafından herhangi bir zührevi hastalık taşıyıp taşımadığı tespit edildikten sonra İstanbul'da Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, taşralarda mahalli en büyük polis amiri tarafından hayat kadınına, isim, şöret ve fotoğrafının bulunduğu tasdikli bir hüviyet cüzdanı verilecekti. Hayat kadınları alacakları hüviyet cüzdanı için 5 kuruş vermeye mecburdu.

Hüviyet cüzdanı alıncaya kadar hayat kadınları ya çalışmayacaklar ya da muayenehaneye gönderileceklerdi.⁷⁸ Hüviyet cüzdanları her hayat kadınının

72 Aykırı hareket eden umumhane, pansiyon ve buluşma yerleri 2 sene süreyle kapatılırdı; *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 66, 68.

73 Aykırı hareket eden kadınlar birinci defasında 1 ay, ikinci defasında 3 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene süreyle çalışmaları yasaklanacaktı.

74 Bu hükme aykırı hareket edenler cezalandırılırlar, yabancı iseler sınır dışı edileceklerdi; *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 66-67; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 84-85.

75 İlgili hükme aykırı hareket eden umumhane birinci defasında 1 hafta ve tekrarında 15 gün kapatılacaktı.

76 Bu hükme aykırı hareket edenlerin evleri birinci defasında 1 ay, ikinci defasında 6 ay ve tekrarında 2 sene süreyle kapatılacaktı.

77 Hüviyet cüzdanları 12 cm. eninde ve 16 cm. boyunda bir kitap şeklindeydi ve hepsi birden açılacak şekilde bütün bir kağıttan ibaretti. Hayat kadınların cüzdana koyulan resimleri de dikkat çekecek ve cüzdanın bir sayfasını kaplayacak kadar büyük olması gerekiyordu.

78 Hüviyet cüzdanı olmayan kadınları kabul edenlerin evleri birinci defasında 10 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene kapatılacaktı.

kaldığı odada en kolay görülebilecek bir yere asılmak zorundaydı ve aynı odada birden fazla hayat kadını çalışıyorsa hepsinin cüzdanları duvara asılmış olmalıydı.⁷⁹ Hayat kadınları sokağa çıktıkları zaman hüviyet cüzdanını yanına almak zorundaydı. Hüviyetlerini yanına almadan başka yerlerde fuhuş yapan hayat kadınlarının çalışmaları yasaklanacaktı. Ayrıca yaşları müsait olan ve erkeklerle hayat kadınları gibi münasebette bulunduğu tespit edilen umumhane sahibi, kiracıları ve çalışanları da hayat kadınlarının hakkındaki hüküm ve muamelelere tabii idiler.⁸⁰

Bulaşıcı hastalıkların sirayetini önlemek için alınan tedbirlere, hastane ve muayene masraflarına katkıda bulunmak üzere bütün fuhuş mahallerinden sınıflarına göre aylık ücret alınacaktı. Buluşma yerleri sahip veya kiracıları ayda 10 lira ücret vermekle mükelleftirler. Üçüncü ve dördüncü sınıf umumhanelerde çalışan hayat kadınları mutlaka muayene edileceklerdi. Birinci ve ikinci sınıf hanelerde çalışıp, hanelerinde muayene olmak isteyenler ayrıca ayda 1 lira ödeyecekler, vermedikleri takdirde muayenehanelere gönderileceklerdi. Fuhuşu icra-yı meslek edinen kadınlarla ayrıca bir yerde başlı başına oturan hayat kadınları aylık 1 lira ücret vereceklerdi. Hanelerinde muayene edildikleri takdirde ayda 1 lira daha vermekle mükellef olacaklardı. Meydana gelecek ihtiyaç ve lüzum üzerine belirlenen mıntukalar dışında tahsis olunacak muayenehanelere gönderilen kadınlardan ayda 50 kuruştan 2 liraya kadar ücret alınacaktı.

Fuhuş mahallerindeki hayat kadınlarının aylık ücretleri, umumhane, pansiyon ve buluşma yeri sahip veya kiracıları tarafından toplanıp, tahsilat için gelen görevli memura verilmesi gerekiyordu. Hane sahipleri, kiracıları veya hayat kadınları aylık ücreti peşin olarak aydan aya ödemedikleri takdirde geçici olarak işlerinden el çektirilecekler ve bu durumdan hane sahibi veya kiracıları sorumlu tutulacaklardı.⁸¹

1920 YILI SIHHİYE MÜDİRİYETİ KAYITLARINA GÖRE VESİKALI HAYAT KADINLARININ SAYISI

	Pera	Galata	Suriçi	Kadıköy ve Üsküdar	Belirsiz
Hıristiyan ve Yahudi	714	643	1	9	
Müslüman	56	-	134	168	446
Toplam	770	643	135	177	446
GENEL TOPLAM			2171		

Kaynak: Riggs, *a.g.m.*, s. 308.

79 Bu hükmün uygulanmasından umumhane sahipleri sorumluydu ve bu hüküm uygulanmadığı takdirde birinci defasında 1 hafta, tekrarı halinde ise 15 gün süreyle evi kapatılacaktı.

80 *Polis Mecmuası*, S. 66, s. 67-68; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 84-85.

81 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 85-88; *Polis Mecmuası*, S. 68, s. 109-112.

1917 yılında Çarlık rejiminin dağılmasıyla Rusya'dan kaçıp İstanbul'a sığınan bazı Beyaz Ruslar da gerek içkili yerlerin gerekse umumhanelerin yeni sermayeleri olmuşlardır. Resmi istatistiklere göre mütareke ve işgal dönemi boyunca umumhanelerde 171 vesikalı Beyaz Rus, hayat kadınlığı yapmıştır. Ayrıca barlarda gazinolarda çalıştılar. İstanbullular bu Rus göçmeni kızlara "haraşo" lakabını taktı. Bu kadınlar uzunca bir müddet İstanbul'un eğlence hayatının gözdeleleri olarak kaldı.⁸²

1920 yılında Sıhhiye Heyeti'nin resmi verilerine göre İstanbul'da 2171 kayıtlı hayat kadını vardı. Sıhhiye Heyeti Müdürlüğü yapan İbrahim Asaf Bey İstanbul'da gizli fuhuş yapanların da dahil edilmesiyle birlikte 4000-4500 civarında hayat kadınının olduğunu söylemiştir.⁸³ Mustafa Gâlib'in yayınladığı resmi belgede ise 2126 kayıtlı hayat kadının bulunduğunu ve gizli olarak fuhuş yaptığı düşünülen 979 da vesikasız hayat kadını olduğunu görmekteyiz.⁸⁴

c) Zabıta-i Ahlakiye ve Sivil Memurların Vazifeleri

Umumhaneler, pansiyonlar, buluşma yerlerini denetlemek ve hayat kadınlarının sıhhi ve idari işleriyle meşgul olmak üzere İstanbul Polis Müdürlüğü

UYRUKLARINA GÖRE HAYAT KADINLARININ DAĞILIMI

Müslüman (Osmanlı)	774	Fransız	5
Rum (Osmanlı)	691	Sırp	5
Ermeni (Osmanlı)	194	Bulgar	5
Musevi (Osmanlı)	124	Alman	3
Rus	171	Polonya	2
Yunan	90	Arap	2
Avusturya	23	Yugoslavya	1
Romanya	23	Amerika	1
İtalya	12	İran	?
TOPLAM	2126		

Kaynak: Mustafa Gâlib, *Fâhişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye*, Mahmud Bey Matbaası, 1338, s. 73-74'den aktaran Zafer Toprak, "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933", *Tarih ve Toplum*, C. 7, S. 39, Mart 1987, s. 35.

Ahlak Zabıtası Şubesi'nde bir memur ile Sıhhiye Heyeti reisi ve maiyetlerinde yeteri sayıda katip çalıştırılırdı. Fuhuş ile uğraşanların ve kayıt ettirilmeden fuhuş yaptırılan hanelerin tahkiki ve meydana çıkarılması ile görevlendiril-

82 Paul Dumont, "Beyaz Yıllar", *İstanbul 1914-1923*, der.: Stefanos Yerasimos, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 185; Jak Deleon, *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008, s. 15.

83 Riggs, *a.g.m.*, s. 308, 312.

84 Zafer Toprak, "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933", *Tarih ve Toplum*, C. 7, S. 39, Mart 1987, s. 35.

mek üzere İstanbul'da gerekli olan yerlerde ayrıca özel memurlar kullanılırdı. Ahlak Zabıtası olmayan yerlerde bu vazife polis memurları tarafından yapılırdı. Buluşma yerleri ancak müdürlükçe tayin edilen sivil memurlar tarafından teftiş edilebilirdi.

İstanbul'da Polis Müdürlüğü ve gerekli görülen büyük şehirlerde mahalli en büyük polis amirince lüzumu kadar sivil memur tayin edilirdi. Bunlar yanlarında hüviyet ve resimlerinin bulunduğu birer cüzdan taşırlardı. Sivil memurlar, idarece belirlenen mıntıkların dışında fuhuş yapılan yerleri bu işten menetmek, genç kızları, çocukları ve namuslu kadınları iğfal ile fuhuşa teşvik edenler hakkında tetkikat yapmak, nerede ve kimlerin vasıtasıyla ve yardımcılarıyla gizli fuhuş icra olduğunu araştırıp bildirmekle vazifelidiler.

Sivil memurlar umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde kayıt edilmiş vesikasız hayat kadınlarının çalıştırıldığını tespit ederlerse derhal o mahallin merkez memurluğuna bilgi vermeleri ve bir rapor tutarak müdüriyete sunmaları gerekirdi. Bir kadının fuhuşu itiyat ve sanat ittihaz ettiği anlaşılırsa sivil memurlar olabildiğince detaylı bir tahkikat yaparak o kadın hakkında vakalarını, günlerini, mahallerini, hüviyet ve ikametgâhları gibi çeşitli bilgileri içeren kapsamlı bir rapor vermeye mecburdu. Bundan önce hiçbir teşebbüste bulunamazlardı.

Sivil memurlar şikayetlere ve yanlış muamelelere meydan vermemek için tahkikatını gayet esaslı yapmaya ve edindiği malumatı hiç kimseye söylemeye mecburdu. Aksi hareket eden ve bu hususta müsamaha ve kötü niyeti görülen memurların şiddetle mesul tutulmaları gerekirdi.

Umumhaneler, pansiyonlar ve buluşma yerleri her zaman polis memurları tarafından teftiş edilebilirlerdi. Ancak teftişler, Komiser, Komiser Muavini ile Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinin bağlı olduğu merkez memuru, Serkomiseri veya bu husus için tayin ve tahsis edilen ve gerekli vesikaları taşıyan Ahlak Zabıtası memurları tarafından yapılırdı. Fakat kavga, imdat isteme, asayiş bozacak bir suçun meydana gelmesi veya polisçe aranan bir şahsın yakalanması hallerinde polis memurları usulü dışında fuhuş mahallerine girebilmekteydiler.⁸⁵

4.Fuhuşla Uluslararası Mücadele ve Osmanlı Devleti

Kadın satıcıları, gerek İstanbul'dan transit geçen gerekse Osmanlı tebasından olan geç kızları kandırarak veya zorla onları fuhuş bataklığına çekerek sermaye yapmaya çalışırdı. Kadın tacirleri, yurtdışından özellikle de Doğu Avrupa ülkelerinden getirdikleri kızları İstanbul'daki umumhanelerde

85 *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 85-86; *Polis Mecmuası*, S. 67, s. 109-110; ayrıca ahlak zabıtası ve sivil memurların vazife ve salahiyetleri ile ilgili daha geniş bilgi almak için bkz. Musa Ali, "Zabita-ı Ahlakiye", *Polis Mecmuası*, S. 128, Ağustos 1336, s. 479; "Zabita-ı Ahlakiye", *Polis Mecmuası*, S. 130, Teşrin-i Evvel 1336, s. 401-403,

pazarlıyorlardı.⁸⁶ İstanbul aynı zamanda kadın tacirleri için İskenderiye, Kahire, Port Said, Bombay, Singapur ve Saygon gibi Doğu'nun fuhuş merkezi sayılan bölgelerine gönderilecek kızların kısa süreyle bekletildikleri bir liman konumundaydı.⁸⁷ Hatta İstanbul'da kadın ve kızları kandırarak yurtdışına satanlar bile vardı.⁸⁸

Özellikle 1800'lü yılların sonu ile 1900'lü yılların başlarında kadın ticareti ve fuhuş, uluslararası bir sorun haline almıştı. Bu sorunla mücadele amacıyla ilki 18 Mayıs 1904, ikincisi 4 Mayıs 1910, üçüncüsü 30 Haziran-5 Temmuz 1921 tarihlerinde Milletler Cemiyeti öncülüğünde üç uluslararası konferans düzenlenmiştir. İlk iki konferansta, kendi rızaları veya cebir vasıtasıyla, fuhuş maksadı ile kadın veya çocuk ticareti ile uğraşanların ve buna aracılık edenlerin veya bir yerden başka bir yere sevk edenlerin cezalandırılması tartışıldı. Bunların sonucunda “*Beyaz Kadın Ticaretinin Zecren Men'ine Dair Milletlerarası Sözleşme*” adıyla uluslararası bir anlaşma yapıldı. Konferansa katılan ülkeler⁸⁹ arasında kadın ve çocuk ticareti suçunu işleyenlerin iadesine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu yüzden bu suçları işleyenler ya ele geçirildikleri ülkelere cezalandırılacak ya da suçun işlendiği ülkeye iade edilmeleri sağlanacaktı.⁹⁰

Osmanlı devleti 1904, 1910 ve 1921 tarihlerinde fuhuş ve kadın ticareti ile uluslararası mücadele edilmesi maksadıyla düzenlenen konferanslara katılmadı. Ancak 1914 yılında Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun ev sahipliğinde yapılan ve Osmanlı Devleti'ni temsil eden görevlilerin de katıldığı toplantıda, fuhuşla mücadele için bir komite oluşturulması kararlaştırıldı. Toplantı neticesinde kurulan “*İstanbul Kadın Ticaretini Yok Etme Cemiyeti*” ile aynı amaçları güden Londra'daki Uluslararası Komite ile Avrupa'nın diğer başkentlerinde kurulan milli komitelerle de çalışmasına karar verildi. Girişimin önderi İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau idi. Maliye Nazırı Reşat Paşa ise komitenin başkanıydı. Reşat Paşa başkanlığında kurulan Uluslararası Komite fuhuşla mücadelede kararlı gözük müştür. Nitekim komitenin bir büro tutması, daimi bir sekreter ve limanlarda temsilci olarak görev yapacak bir kişinin istihdam edilmesi, kandırılarak veya zorla fuhuş bataklığına sürüklen kızların kalabilecekleri bir sığınma evi kurulması planlanmış ve genç kızların geldikleri ülkelere iade edilebilmeleri için gerekli tedbirleri alacağı bildirilmiştir. Komite ayrıca fuhuş trafiğini yönetenler hak-

86 BOA, DH.EUM.THR, Dosya No: 1, Gömlek No: 34, Tarih: 19/ Ş/1327.

87 Bali, *a.g.m.*, s. 2.

88 BOA, DH.EUM.THR, Dosya No: 20, Gömlek No: 16, Tarih: 12/C/1329.

89 4 Mayıs 1910 tarihinde Paris'te düzenlenen konferansa on üç ülke katılmıştır. Osmanlı Devleti bu konferansa iştirak etmemiştir. Katılımcı ülkeler şunlardır: Almanya, Avusturya, Belçika, Brezilya, Danimarka, Fransa, Hırvatistan, İngiltere, İspanya, İsveç, İtalya, Portekiz, Rusya. Anlaşmayı daha sonra imzalayan ülkeler için bkz. http://www.whatconvention.org/en/ratifications/309?sort_by=reservation&order=asc&page=2. Erişim tarihi: 10 Nisan 2011.

90 Sulhi Dönmezer, *Ceza Hukuku Özel Kısım, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1983, s. 322-324.

UYRUKLARA GÖRE
DAĞILIM

Rus	100
Romen	23
Osmanlı	18
Avusturya	10
Yunan	5
İngiliz	4
İtalyan	3
Arjantin	2
Pers	1
Brezilya	1
Fransa	1
TOPLAM	168

 CEZAI TAKİBATIN
NETİCESİ

Sınır dışı edilen	162
Sürgüne gönderilen	5
Serbest bırakılan	1
TOPLAM	168

MESLEKLERE GÖRE DAĞILIM

Pezevenk	27	Aşçı	2	Turist rehberi	1
Terzi	20	Uşak	2	Kadın tedarikçisi	1
Boyacı	12	Garson	2	Tiyatro sahibi	1
Kunduracı	9	Fotoğrafçı	2	Aktör	1
Umumhane işleticisi	9	Müzisyen	2	Şapkacı	1
Berber	8	Tenekeci	2	Tuhafiyeci	1
Umumhane sahibi	6	Marangoz	1	Alkollü içki taciri	1
Kasap	5	Kumaşçı	1	Konsolosluk çalışanı	1
Seyyar satıcı	4	Barmen	1	Simsar	1
Kahvehane sahibi	4	Umumhane aracısı	1	Zangoç	1
Beyaz köle taciri	4	Şekerci	1	Fırıncı	1
Güreşçi	4	Tercüman	1	Avukat memuru	1
Otel sahibi	3	Kuyumcu	1	Beyaz köle taciri yardımcısı	1
Duvarcı	3	Kahve satıcısı	1	Mesleği tesbit edilemeyen	9
Kuru gıda satıcısı	3	Kadınları teslim alan 'acenta'	1		
Ev sahibi	3	Makinist	1	TOPLAM	168

Kaynak: Tablolar, Rıfat Bali'nin "Yirminci Yüzyılın Başlarında İstanbul'un Fuhuş Âleminde Yahudilerin Yeri" isimli makalesinde yayınladığı "NARA, RG59, 24 Mart 1915 tarih ve 867.1152/3" sayılı belgeye göre hazırlanmıştır.

kında istihbarat toplayıp bu kişilerin sınır dışı veya sürgün edilmeleri için de çalışacaktı.⁹¹

Nitekim 1915 yılın Ocak ve Şubat aylarında İstanbul Polis Müdürü Osman Bedri Bey'in istihbari faaliyetleri neticesinde çeşitli meslek grubuna mensup 168 kadın taciri tutuklanarak ya sınır dışı edilmiş ya da Osmanlı toprakları dâhilinde sürgüne gönderilmiştir. Haklarında takibat yapılan 168 kişiden 162'si sınır dışı edilirken, 4 kişi Sivas'a, 1 kişi de Kayseri'ye sürgüne gönderilmiştir. 1 kişi ise serbest bırakılmıştır. Fakat ahlak dışı yollardan para kazanmaya alışan bu gibi kimselerin tekrar İstanbul'a gelecekleri aşıkardı. Bu gibi kişiler gönderildikleri yerden İstanbul haricinde istedikleri yere gitmekte

91 Bali, a.g.m., s. 23-24.

serbesttiler ve Dahiliye Nezareti'nden müsaade almaları şartı ile İstanbul'a da gelebilirlerdi.⁹²

Türkiye, Lozan Anlaşması ile bu ahitnamenin 99 ve 100. Maddelerinde sayılan ve içinde 1910 ve 1921 tarihli fuhuş ve kadın ticareti anlaşmalarının da bulunduğu uluslararası muahede ve itilafnamelere katılmayı kabul etmiştir.⁹³

5. Umumhanelerde Hayat

Fuhuşu icra-yı meslek edinen kadınlar “Fahişe, Sermaye veya Âlüfte” olarak adlandırılırdı.⁹⁴ Kadın simsarı “pezevenkler” ise “Esnaf-ı Zengâhbegân, Muhabbet Tellalı, Gönül Postacısı, Dert Ortağı, Sırdaş, Vasıta, Delil-i Uşşak ve Hevenkçi” olarak bilinirdi.⁹⁵ Umumhane sahibi kadınlar “Mama veya Anne” olarak isimlendirilirlerken, umumhane sahibinin yanında çalışan kadınlar ise “Teyze veya Abla” olarak çağrılırdı.⁹⁶

Umumhanelerde çalışan hayat kadınları genellikle 18 yaşından 28-30 yaşına kadar icra-yı fuhuş ederlerdi. Beyoğlu'ndaki barlarda 13 yaşından itibaren fuhuş bataklığına sürüklenmiş vesikasız kız çocuklarının çalıştırıldığına rastlanmıştır. Hatta I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında İstanbul'da bulunan bir Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'nde, savaş sırasında ailelerini kaybeden, fuhuş sırasında kaptıkları hastalıklar nedeniyle tedavi gören 14-15 yaşında kızlar da vardı.⁹⁷

Bütün umumhanelerde hayat son derece zor ve sefalet içindeydi. Ahmet Kemal Üçok anılarında Galata'da bulunan bir umumhaneyi şöyle tasvir etmektedir:

“Kömürcü sokağında bir eve girdik. Sahibesi Lehli idi. İçeride ispirto, rutubet, küf ve soğan kokusu mide bulandırıyor. Ufak ve küfeki taşı döşeli bir taşlığın nihayetinde, perde çekilmiş bir merdivenin önüne bir çift hamal yemenisi çevrilmişti. Perdelerin etekleri parça parça ve basmasının ne renkte olduğu belirsizdi.

92 BOA, DH.EUM.ADL. Dosya No: 48, Gömlek No: 9, Tarih: 1/R/1332; BOA, DH.UMVM. Dosya No: 124 Gömlek No: 79, Tarih: 10/R /1335.

93 1926 senesinde sözü geçen sözleşmelere katılma meselesi 1926 yılında TBMM'ye geldiği zaman Meclis 241 numaralı kararıyla ilgili anlaşmaların onaylanmasını geri bırakmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, 11 Ekim 1933 tarihinde Cenevre'de düzenlenen fuhuş ve kadın ticareti ile ilgili sözleşmeyi 15 Nisan 1935 tarih ve 2693 sayılı kanun ile tasdik ederek 1904, 1910 ve 1921 tarihli anlaşmaları da onaylamış oldu. Bknz. Dönmezer, *a.g.e.*, s. 324-325.

94 Umumhanelerde çalışan kadınlar gerçek adları yerine Afet, Ceylan, Dilbaz, Gonca, Gülşen, Bülbül-efkende, Handan, Nazlı, Cilve kutusu İfaka, İşvebaz, Kamer, Benli Eda, Pembe, Cihan yandı Pesend, Feleknaz, Sevda, Seza, Suzide, Sivekâr, Kartopu Şöhret, Gümüş gerdan Ülfet, Can Dayanmaz Zisan, Kaymak tabağı Servet, Ziyet, Dilaşub, Dilber ve Elmas gibi takma isim kullanırlardı. Bknz. Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 331-332.

95 Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 333; Koçu, *a.g.m.*, s. 15.

96 “İstanbul'da Fuhuş Meselesi”, *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14

97 C. N. F. (İngiliz Müsteşarlığı Çalışanı), *a.g.m.*, *İctihad Mecmuası*, s. 2971-2973; “İstanbul'da Fuhuş Meselesi”, *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14; Riggs, *a.g.m.*, s. 309.

Merdivenin yanındaki kanepeye oturduk. Koltuk ve arka döşemesi simsiyah ve muşambaya dönmüştü, gayet pis kokuyordu."⁹⁸

Gündüz vakitlerinde işin olmadığı ve sokakların erkeklerle dolup taşmadığı saatlerde umumhanelerin bulunduğu mıntıkların hali çok daha kötüydü. Bazı fahişeler kapılarda durur veya yarı çıplak bir vaziyette odalarda gezerlerdi. Diğerleri az çok giyinik olup sokaklarda yürüyüp diğer evleri ziyaret ederdi. Umumhane sakinleri alçak tabure, sandık veya sedirlerde veya önü tel örgüyle kapalı ve sokağa bakan 50 ilâ 60 cm eninde küçük bir bölümde otururlardı. Bazılarında küçük pencereler vardı. Bu tel örgüler kızların sokaktaki erkekler tarafından ellenmelerini engelleyecek ancak kızların gelip geçenerlere seslenmelerine ve müşteri çekmelerine izin verecek şekilde konulmuştu. Kadınların üstlerinde kıyafet namına neredeyse hiçbir şey yoktu. Yüzleri boyalı ve pudralıydı. Ancak gözlerindeki yorgun bakış saklanamayacak vaziyetteydi.⁹⁹

Hayat kadınları mangalla ısınmış odalarda otururlar, soğuk ve pis odalar ile yataklarda yatarlardı. Yemek zamanları ise düzensizdi ve yedikleri yemekler genellikle kötü ve basit şeylerdi. Aralarında peynir, zeytin, pilav ve ekmekten fazla bir şey yiyebilenler pek azdı.¹⁰⁰

Galata'da bulunan üçüncü ve dördüncü sınıf umumhanelerde vizite ücreti 5 ila 20 kuruş arasında değişmekteydi. Gece kalıp sabahlamak ise 1 lira idi.¹⁰¹ İşgal senelerinde ise Galata'daki umumhanelerde vizite ücreti 15 kuruşa yükselmişti. Beyoğlu ve Şişli'de zenginlerin devam ettikleri birinci ve ikinci sınıf fuhuş mahallerinde ise vizite ücretleri 5 ila 10 lira arasında değişmekteydi.¹⁰²

Umumhane sahibi ile hayat kadını arasında iki türlü anlaşma şekli vardı. Birincisi ve en yaygın olanı hayat kadının icra-yı mesaisi neticesinde kazandığı paranın hepsini umumhane sahibine vermesi ve bunun karşılığında bütün ihtiyacının umumhane sahibi tarafından temin edilmesiydi. İkincisi ise hayat kadını kazandığı paranın ihtiyaçlarını karşılayacak miktarına tekabül eden kısmını kendisi alır, geri kalan kısmını umumhane sahibine verirdi. Bu durumda şahsına ait bütün masraflarını kendisi karşılamak zorundaydı. Ancak bu tür çalışma tarzı pek tercih edilmiyordu. Çünkü hayat kadınları müşteri bulamadıkları zaman aç kalma tehlikesiyle karşılaşıyorlardı.¹⁰³

Böylesine düşmüş kadınların hayat ve vücutları müşteri, dost, sevdalı ve belalılar arasında taksim edilirdi. Müşteri, parası karşılığında geçici olarak hayat kadınıyla münasebette bulunan kişidir ve bu münasebet genellikle tek seferliktir. Dost ile hayat kadını arasında uzun süreden beri süre gelen bir ilişki

98 Ahmet Kemal Üçok, *Görüp İştittiklerim*, Okuyan Adam Yayınları, Ankara 2002, s. 290-291.

99 Bali, *a.g.m.*, s. 9.

100 "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14.

101 İhsan Birinci, "Eski İstanbul Batakhaneleri", *Yıllarboyu Tarih Dergisi*, Yıl.1981, S. 3, s.36; Üçok, *a.g.e.*, s. 290-291.

102 Riggs, *a.g.m.*, s. 309.

103 Üçok, *a.g.e.*, s. 290-291; "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14.

mevcuttur. Dost, sermayenin adeta kocası mevkiindedir. Bazen önemli fedakarlıklarda bulunur. Hayat kadını onu haftada bir akşam umumiyetle muayene ve hamam günlerinde kabul eder ve bu günde müşteriye çıkmazdı.¹⁰⁴

Dost genellikle İstanbul'un yüksek tabakasına mensuptur. Hayat kadınının her müşkülüne koşar ve hastalandığında ona bakardı. Sevdalı ise hayat kadınına tutulmuş, az akıllı ve bol paralı, genellikle taşralı bir esnafıdır. Hayat kadınının muayyen faaliyetinin dışındaki kazancını bu zavallı temin ederdi. Hayat kadını sevdalıdan fazla para koparmak için genellikle ona kötü davranırdı. Yoksa hayat kadını hissene ona karşı da müşterilere olduğu kadar yakınlık duyardı. Belalı da sevdalının tersidir. Aralarında taraflı bir aşk olmadığı halde genellikle eski münasebetler istinaden hayat kadınına musallat olur, ondan para sızdırmaya çalışır bazen de onu müdafaa ederdi. Belalının en büyük tehdidi ustura ile kadının yüzünü kesmekti.¹⁰⁵

Hayat kadının hayatında son bir safha da metreslikti. Umumhanenin yağlı bir müşterisi bazen bir kadını beğenerek umumhaneden çıkarır ve ona bir ev açardı. Fakat bu hayat ya erkeğin çabuk bıkmamasıyla veya hayat kadınının ev hayatına alışmaması sebebiyle en fazla 7 - 8 aydan fazla sürmezdi.¹⁰⁶

Osmanlı toplumunda fuhuş yapan kadın ve erkeğe karşı ayrımcılık gözetildiği ortadadır. Zina eden ve bu işe hayatını idame ettirmek maksadıyla katlanan kadına "fahişe" sıfatı yakıştırılırken, fuhuş yapan erkeğe herhangi bir sıfat verilmemiştir. Zina eden kadınlar toplumdan dışlanırken, mahalleler veya evlerden çıkarılırlarken, erkeklere bu tür muamelelerin reva görülmediği gözlenmektedir.¹⁰⁷ Nitekim fuhuş davalarında tarih boyunca hep kadın daha fazla suçlanmış ve ilk ceza verilen kadın olmuştur.¹⁰⁸ Çünkü kadın, fuhuş suçunda cürmün kaynağı olarak görülmüştür. Ancak ortada bir suç varsa, bu suç tek faili bir suç değildir. Erkek de bu suçta en az kadın kadar kusurludur. Hatta bu suçta erkeğin kadından daha fazla kusurlu olduğu bile söylenebilir. Çünkü zaruret nedeniyle, kandırılarak veya zorla fuhuş bataklığına itilmiş bir kadının bedeninden faydalanmak için para vermeye istekli olan taraf erkektir.

SONUÇ

İnsanlar bir araya gelerek toplumları oluşturduğundan beri fuhuş insanlığın en önemli ahlaki sorunlarından biri olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nin ayakta durduğu süre boyunca, Osmanlı toplumunda da fuhuş devlet yetkililerinin aldığı tedbirlere rağmen varlığını sürdürmüştür.

104 "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14.

105 Belalı takımından sayılan kişiler hakkında daha fazla bilgi almak için bkz. Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 335-336.

106 "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", *Resimli Ay Mecmuası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1929, s. 12-14.

107 Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da Fuhuş ve İçki Yasağı", *Turkish Studies*, 2/1, Winter 2007, s. 106-107.

108 İsmail Acar, "Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 10, s. 87.

Özellikle 19. yy sonlarından itibaren savaşlar ve ekonomik sıkıntıların etkisiyle toplumsal ahlakta çözümler yaşanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti, girdiği savaşlar sonucunda ağır felaketlerle karşılaşmış, devlet otoritesi ve ekonomisi ciddi anlamda sarsılmış, fakirlik, işsizlik, sefalet tüm Osmanlı coğrafyasını kaplamış ve toplumsal ahlak önemli yaralar almıştır.

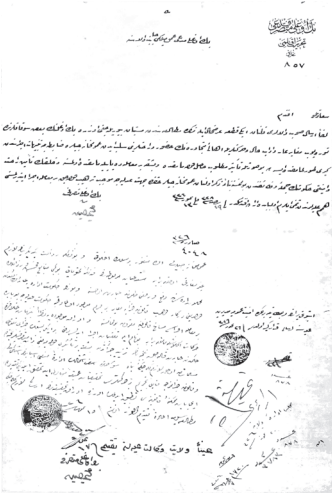
Özellikle devlet otoritesinin tamamen sarsıldığı I. Dünya savaşı sırasında bu durum zirveye çıkmıştır. Nitekim bu dönemde yayınlanan mecmuaların ve günlük gazetelerin zabıta sütunları şaşılacak derecede ırza tecavüz, kız kaçırma, eşkıyalık, cinayet ve hırsızlık haberleri ile doludur.

Ahlak bunalımının varolduğu bu ortamda en çok zarar görenler özellikle kadınlar ve çocuklar olmuştur. Her ne kadar Osmanlı'da kadınların eğitimi konusunda son dönemlerde bir takım gelişmeler yaşanmış da olsa bu yaygın ve devamlılık arz eden bir uygulama niteliği kazanamamış ve kadınların eskiden olduğu gibi eğitimsiz, mesleksiz ve kocaya bağımlı bir hayat sürmeleri devam etmiştir. Bu durum özellikle savaş ve isyan zamanlarında tek başlarına hayatlarını devam ettirmek zorunda olan kadınlar için gerçekten ciddi sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Nitekim savaşlarda eşlerini, ailelerini kaybeden kadınlar fakirlik, işsizlik ve sefaletle yalnız başlarına mücadele etmek zorunda kalmışlar ve açlık tehlikesiyle karşılaşan bazı kadınlar fuhuşa sürüklenmişlerdir.

Devlet otoritesinde meydana gelen boşluktan yaralanmayı bir fırsat olarak gören ve para için her şeyi yapmaya istekli bazı kişiler de, kadınların içine düşmüş oldukları bu durumdan yararlanarak kadınların bedenleri üzerinden ticaret yapmaya başlamışlardır. Sonuç olarak, karşılaştıkları zaruret nedeniyle fuhuş yaparak hayatlarını devam ettirmeye çalışan, kadın tacirleri tarafından kandırılarak veya zorla fuhuş bataklığına itilen kadınların sayısı 1900'lü yılların başlarından itibaren gittikçe artmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde devlet, artan şikayetler karşısında, kadınları sürükledikleri bu bataklıktan kurtarmak için bir takım sosyo-ekonomik politikalar geliştirmeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Bunlardan biri de 18 Ekim 1915 tarihinde "*Emraz-ı Zühreviyenin Men'i Sirayeti Hakkında Nizamname*"dir. Ancak bu düzenlemeden anladığımız kadarıyla maksat fuhuşla mücadele etmekten çok fuhuş konusunda düzenleyici tedbirler almaktır.

1900'lü yılların başlarından itibaren yaygınlaşan, I. Dünya Savaşı, mütareke ve işgal dönemlerinde ciddi boyutlara ulaşan fuhuş, ciddi bir toplumsal sorun olarak dikkati çekmiştir.

BOA, DH. EUM. THR.

Dosya No: 47, Gömlek No: 36,

Tarih: 21/Ş/1328.

BEYOĞLU MUTASARRIFLIĞI

Tahrirat Kalemi

Adet: 857

**Beyoğlu Müdde-i Umûmîliği Cânib-i
Vâlâsı'na**

Se'âdetlü Efendim,

Leffenirsâl-i Savb-i Vâlâları kılınan
İki Kıt'a 'Arz-ı hâl ile Müzekkere
mütâle'asından müstebân buyurulacağı

üzere Beyoğlu'nun bazı sokaklarında türeyip mugâyir-i âr ve edep hâl ve hareketleri ahâl-i mütecâvirenin huzur ve rahatlarını selb iden umumhaneçilere zabıtaca tembihat icrasından geri durulmamakta ise de bu suretle tesir-i matlûb hâsıl olamamakta ve başka bir mu'amele de yapılamamakta olmasına ve halkın temin-i rahat ve emniyeti hükümet'in cümle-i vezâ'ifinden bulunmasına binaen zikr olunan umumhaneçiler hakkında cihet-i adliyece mûcib-i terhib olacak bir muamele icra ettirilmesini himem-i aliyyeleri'nden temenni eylerim. Ol bâbda İrâde efendimindir.

Fî 19 Recep Sene 328 ve Fî 13 Temmuz Sene 326

Beyoğlu Mutasarrıfı

[İmzası: Muhyiddîn]

Sâdıra-Sene 326/4048

Umûmhâneçilik en menfur bir meslek-i ahlâkî ve bununla rezâlet-i yek-diğerinin lâzım-ı gayr-i mufârikı olmakla beraber müsted'ıyyât-ı merbûtanın Fezleke-i muhtevıyyâtı bu gibi menâbi'-i fuhş ve rezâ'ilin mahallât arasından def'u ref'i taleplerinden ibaret olmasına ve bunun Hükümet-i İdâre'ye ait vezâ'ifinden olduğu der-kâr olup Kânûn-ı Cezâ'yamugâyir bir cürüm mevcut olmadıkça Hükümet-i Adliye'ce bu bâbda bir muamele icrası mesâg-ı Kânûniyye'den maktûn bulunmasına ve evrâk-ı mevcûdeye nazaran tenbîhât hilâfında harekât anlaşılammakla beraber bu nâm ile mu'akkabât icra edilse dahi bir iki Beşlik Cezâ-yı Nakdî hükmünden 'ibaret kalacak neticenin tezyîd-i cüretten başka bir tesiri olamayacağı Zât-ı Mutasarrıfîleri'nce de müsellemtâdan olmak lâzım geleceğine binaen şu hâl-i esef-iştimalin idareten men'iesbâbının istikmâli ve Kânûn-ı Cezâmızcakâbil-i

tecrîm bir hareketleri tahkîkât-ı amîka-i zâbıta ile tahakkuk eylediği takdirde icâbât-ı mümkin-i Kânûniyyesi tatbik edilmek üzere evrâk-ı tahkîkiyyenin irsali lâzım gelecek mütâle'asıylai'âdeten takdim kılınır, efendim.

Fî 15 Temmuz Sene 326

Mühür: Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Meclis-i Umumiliği

Aynen Vilâyet-i Vekâlet-i aliyyelerine takdim, Fî 17 Temmuz Sene 326

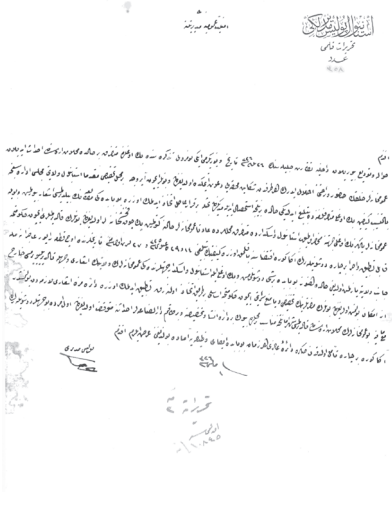
Beyoğlu Mutasarrıfı

[İmzası: Muhyiddîn]

İş bu Tahriratın merbûtâtıyla birlikte Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i aliyyesine irsali karâr-gîr oldu.

Fî 26 Temmuz Sene 326

Mühür: İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdaresi

BOA, DH. EUM.THR. Dosya No: 33, Gömlek No: 41, Tarih: 04/ Ca/1328.

İSTANBUL POLİS MÜDÜRLÜĞÜ
Tahrirat Kalemî
Adet: 358
Emniyet-i 'Umumiye Müdüriyeti' ne
Efendim,

Havâle ve tevdî' buyurulan

Dâhiliye Nezaret-i Celîlesi'nin 26

Nisan Sene 326 Tarih ve Yüz yirmi

iki numarolu tezkiresinde Beyoğlu'nda müteferrik bir hâlde mahallât arasında ihdas edilen umumhaneler halkın huzur ve rahatını ihlâl ederek her taraftan şikâyet-i mahzayı davet etmekte olduğundan ve bunlar için ayrıca bir mahall tahsisi mukaddemâ İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdaresi'nce bit-tensibkeyfiyyet Beyoğlu Mutasarrıflığı'na da tebliğ edildiği hâlde bir netice istihsâl edilemediğinden bahisle bir karâr-ı acil ittihaz edilmek üzere bu bâbdaki mütâle'anın bildirilmesi iş'âr buyurulmuş ve böyle umumhaneler yalnız Beyoğlu cihetine münhasır

olmayıp ve Üsküdar'da müteferrik mahallerde âdetâ umumhaneler hâline getirilmiş pek çok fuhuşhâneler olduğundan bunların kaldırılmaları için hükümetçe kâbil-i tatbik u icra bir çare düşünülerek ona göre iktizâsına bakılmak üzere keyfiyyetin tebliği 14 ve 29 Ağustos Sene 325 ve 27 Teşrin-i Evvel Sene 325 tarihlerinde üç kıt'a rapor-ı âcizânemle Cânib-i Vilâyet'e yazılmış olduğu hâlde henüz bu bâbda bir şet düşünülmemiş ve Beyoğlu ile İstanbul ve Üsküdar cihetlerindeki umumhanelerin vilayetin iş'ârıvechle kaldırılıvermesi hariç ez-imbân bulunmuş olduğundan bunların mazarratlarının tahkiki veya men'-i sirayeti için hükümetçe esaslı bir tarik ittihâz olunarak tatbik edilmek üzere dairemize iş'ârılâzimmeden bulunmuştur. Mamafih bu umumhanelerin mahallât arasından kaldırılması Şehremaneti'nce münasip bir mahalde büyük bir daire inşa ve tahsisine ve birtakım dâru's-sınâ'alar ihdasına mütevakkıf olduğundan evvel-i emrde bu cihetler düşünülerek ona göre bir çare te'emmül olunduktan sonra dâire-i âcizî her zaman bu bâbda vazifeye âmâde bulunduğunu arz eylerim, efendim.

Fî 1 Mayıs Sene 326

Polis Müdürü

[İmzası]

Tahrîrât'a, Fî 2 Mayıs Sene 326

10845, Fî 2 Mayıs Sene 326

KAYNAKÇA

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

a. İrade Tasnifi

BOA, İ. HUS. (İrade Hususi), Dosya No: 112, Gömlek No: 1321/L-111, Tarih: 25/L/1321

b. Bâb-ı Âlî Evrak Odası

BOA, BEO. (Bâb-ı Âlî Evrak Odası Belgeleri), Dosya No: 2252, Gömlek No: 168880, Tarih: 25/L/1321

c. Dahiliye Nezareti Evrakı

BOA, DH.İD. (İdari Kısım Evrakı), Dosya No: 818, Gömlek No: 62, Tarih: 07/R/1332

BOA, DH. MKT. (Mektubi Kalemi), Dosya No: 818, Gömlek No: 62, Tarih: 20/Za/1321

BOA, DH. MKT. Dosya No:950. Gömlek No:32. Tarih: 20/S /1323.

BOA, DH. MUİ. (Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Belgeleri), Dosya No: 69/-2, Gömlek No: 33, Tarih: 08/Ra/1328.

BOA, DH.UMVM. (Umur-ı Mahalliye-i Vilayet Müdüriyeti Belgeleri), Dosya No: 124, Gömlek No: 79, Tarih: 10/R/1335

d. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Evrakı

BOA, DH. EUM. ADL. (Takibat-ı Adliye Kalemî Belgeleri), Dosya No: 48, Gömlek No: 9, Tarih: 1/R/1332.

BOA, DH. EUM. MTK. (Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti Belgeleri), Dosya No: 77, Gömlek No: 25, 08/B /1332.

BOA, DH. EUM. THR. (Tahrirat Kalemî Belgeleri), Dosya No: 1, Gömlek No: 34, Tarih: 19/Ş/1327.

BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 3, Gömlek No: 1, Tarih: 23/Ş/1327

BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 47, Gömlek No: 36, Tarih: 21/Ş/ 1328.

BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 33. Gömlek No: 41, Tarih: 04/Ca/1328.

BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36, Tarih: 25/Ş/1328

BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 20, Gömlek No: 16, Tarih: 12/C/1329.

2. SÜRELİ YAYINLAR

İçtihat Mecmuası, Resimli Ay Mecmuası, Servet-i Fünun Dergisi, Polis Mecmuası, Tanin Gazetesi, Sırat-ı Müstakim Mecmuası

3. KİTAPLAR

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, (Hazırlayan: Kazım Arısan – Duygu Arısan Günay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

Balıkhané Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, (Hazırlayan: Ali Şükrü Çoruk), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.

DELEON, Jak, *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008.

DÖNMEZER, Sulhi, *Ceza Hukuku Özel Kısım, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1983.

ENGİN, Vahdettin, *Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

GÖKÇEN, Ahmet, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

HAMMER , Joseph Von, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Çeviren: Vecdi Bürün), C . 12, İstanbul 1986.

KİLİ, Suna – GÖZÜBÜYÜK, A. Eşref, *Türk Anayasal Metinleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi, Türk Siyasi Tarihi ve Medeniyeti Tarihi*, Ötügen Yayınevi, C. 9, İstanbul 1978.

SEVENGİL, Refik Ahmet, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu (1453'den 1927'ye Kadar)*, (Hazırlayan: Sami Önal), İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

ÜÇÖK, Ahmet Kemal, *Görüp İştiklerim*, Okuyan Adam Yayınları, Ankara 2002.

4. MAKALELER

ACAR, İsmail, “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C.10.

AHMAD, Feroz, “Jön Türkler Döneminde Savaş ve Toplum”, *Tarih ve Toplum*, Nisan 1999, C.11, S. 64.

BALİ, Rifat N., “Yirminci Yüzyılın Başlarında İstanbul'un Fuhuş Âleminde Yahudilerin Yeri”, Erişim adresi: www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/mahrem3.pdf. Erişim Tarihi: 03.04.2011.

BİRİNCİ, İhsan, “Ahlak Zabıtasının Tarihçesi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 1967, C. 3, S. 11.

_____, “Ahlak Zabıtasının Tarihçesi”, *Polis Emeklileri Polis Dergisi*, Yıl. 1981, S. 161.

_____, “Eski İstanbul Batakhaneleri”, *Yıllarboyu Tarih Dergisi*, Yıl. 1981, S. 3.

C. N. F. (İngiliz Müsteşarlığı Çalışanı), “İstanbul'da Fuhuş”, *İctihad Mecmuası*, Teşrin-i Sani 1922, C. 4, S. 141.

DUMONT, Paul, “Beyaz Yıllar”, *İstanbul 1914-1923*, (Derleyen: Stefanos Yerasimos), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

ENGİN, Vahdettin, “Genelevden Korkma Fuhuşun Gizlisinden Kork”, Erişim adresi: <http://www.akintarih.com/turktarihi/osmanli/genelev.htm>. Erişim Tarihi: 25.04.2011.

“Fuhuşiyat”, *Servet-i Fünun Mecmuası*, Eylül 1918, S. 1409.

KARAKIŞLA, Yavuz Selim , “Bir Osmanlı Kadınının Hikayesi”, *Tarih ve Toplum*, Mart 2003, C. 39, S. 231.

KOÇU, Reşat Ekrem, “Eski İstanbul'da Ahlak Zabıtası”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 1970, C. 6, S. 5.

“Konya'da Ceraim ve Fahişe Karılar”, *Sırat-ı Müstakim Mecmuası*, Kanun-i Sani 1327, C. 7, S. 177. (*Babalık*'tan iktibas edilmiş)

KÖSE, Osman, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da Fuhuş ve İçki Yasağı”, *Turkish Studies*, 2/1, Winter 2007.

Musa Ali, “Zabıta-ı Ahlakiye”, *Polis Mecmuası*, Ağustos 1336, S. 128.

RIGGS, Charles Trowbridge, “Yetişkinlerde suç”, *İstanbul 1920*, (Derleyen: Clarence Richard Johnson, Çeviren: Sönmez Tamer), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.

SÜMER, Tülin, “Türkiye’de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Derneği”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Temmuz 1968, C. 2, S.10.

ŞENSOY, Naci, “Zina Cürmü”, *İÜHF Mecmuası*, Yıl. 1942, C. 8, S. 1-2.

TEMEL, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Fuhuş ve Frengi İle Mücadele”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 14.

TOPRAK, Zafer, “Belediye Zabıtası”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1993-1995, C. 2.

_____, “Birinci Dünya Savaşı’nda İstanbul”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1993-1995, C.2.

_____, “Fuhuş”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1993-1995, C.3.

_____, “İstanbul’da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933”, *Tarih ve Toplum*, Mart 1987, C.7, S. 39.

“Zabıta-ı Ahlakiye”, *Polis Mecmuası*, Teşrin-i Evvel 1336, S. 130.

Özet: Osmanlı Devleti’nde fuhuş, devlet yöneticilerinin aldığı tüm önlemlere rağmen varlığını sürdürdü. II. Meşrutiyet Dönemi’nde savaşların yarattığı tahribat, daha da şiddetlenen ekonomik sıkıntılar ve devlet otoritesinin gittikçe zayıflaması, fuhuşun ciddi bir toplumsal sorun haline gelmesine neden oldu. Bu durum karşısında halkın şikâyetleri gün geçtikçe artmıştır. Şikâyetlerin de etkisiyle devlet yöneticileri, fuhuş meselesi ile ilgili bir takım tedbirler almaya yöneldi. Bu tedbirler, hayat kadınlarının ıslahını amaçlayan sosyal ve ekonomik düzenlemelerdir. Umumhaneler ve hayat kadınları ile ilgili düzenlemeler içeren ilk ayrıntılı mevzuat, “Emraz-ı Zühreviyenin Men’i Sirayeti Hakkında Nizamname” dir. Hükümet, İstanbul Polis Müdürlüğü’nde Asayiş Şubesine bağlı Zabıta-ı Ahlakiye biriminin kurdu ve fuhuşla mücadele konusunda da kurulan uluslararası bir komisyonun içinde yer aldı. Bu makalede, II. Meşrutiyet Dönemi’nden itibaren gittikçe yaygınlaşan fuhuşun halk üzerindeki etkisi ve bu konuda alınan tedbirlerin yanı sıra umumhanelerin durumunu ve hayat kadınlarının bu mekânlarda nasıl ve ne şartlarda yaşamak zorunda bırakıldıkları incelenmektedir.

Anahtar sözcükler: II. Meşrutiyet, fuhuş, umumhane, fahişe, zührevi hastalıklar

A Social Ethics Crisis in the Second Constitutional Period: the Issue of Prostitution

Absract: Prostitution existed in the Ottoman Empire in spite of all the precautions taken by state officials. Spurred on by the devastation brought about by wars, worsening economic difficulties and the weakening of state authority, prostitution became an especially significant social issue during the Second Constitutional Period, with a corresponding increase in public complaints regarding this situation. In response to

these complaints, state officials took certain actions concerning prostitution. These included social and economic measures aiming to reform prostitutes. The first detailed law on brothels and prostitutes was entitled “Emraz-ı Zühreviyenin Men’i Sirayeti Hakkında Nizamname” (Law on the Prevention of the Spread of Venereal Diseases). The government established a unit entitled Zabıta-ı Ahlakiye (morals police) as part of the Asayiş (public safety) Branch of the Istanbul Police Headquarters and participated in an international committee founded to battle against prostitution. This article examines the effect that prostitution, which gradually became more diffuse from the Second Constitutional Period on, had on the public and precautions taken on this issue, as well as the state of brothels and the conditions under which prostitutes lived in these places.

Keywords: Second Constitutional Period, prostitution, brothel, prostitute, venereal diseases